

Kristi Vinter

MEEDIAMÄNGUD LASTEAIAS

Abimaterjal õpetajatele ja õpetajakoolituse üliõpilastele
meediakasvatuse läbiviimiseks koolieelses lasteasutuses

Autor: Kristi Vinter
Retsensent: Kaire Kollom
Toimetaja: Aime Kons
Kujundaja: Hille Jääger
Projektijuht: Maimu Oras

Raamatu väljaandmist toetas ESF programm Eduko.

Meediamängud lasteaias

Abimaterjal õpetajatele ja õpetajakoolituse üliõpilastele meediakasvatuse läbiviimiseks koolieelses lasteasutuses

Tallinn, 2010
Esmatrükk

Kirjastus ILO
Madara 14
10612 Tallinn

Tekst © Kristi Vinter
Kõik õigused kaitstud.
ISBN 978-9949-17-115-6

Sisukord

Sissejuhatuseks	5
Miks meediakasvatus?	8
Meediakasvatuse põhimõisted	9
Meediakasvatuse eesmärgid, sisu ja seosed koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga	10
Riskide vältimise oskused	11
Emotsioonide kontrollimisega seotud oskused	12
Sotsiaalsed oskused	14
Meedia vastuvõtmise ja loomisega seotud oskused.....	16
Meediakasvatuse läbiviimise põhimõtted, meetodid ja rühmakeskkond.....	18
Meediakasvatuse vahendid ja materjalid	21
Meedia ja lapse areng	22
Meediakasvatus ja õppe-kasvatustegevuste valdkonnad	24
Meediakasvatus ning keel ja kõne.....	24
Meediakasvatus ja matemaatika	25
Meediakasvatus ning mina ja keskkond	27
Kunst, muusika, liikumine ja meediakasvatus	29
MEEDIAMÄNGUD	31
Meediabingo	32
Tegevused ja mängud televiisori, arvuti ja raadioga	33
Telepoiss õpetab	34
„Mesilane Maya”	36
Reporterimäng	37
Intervjuumäng	38
Naljaked diktorigid	39
Tekstilugeja	40
Multifilmi pantomiim	41
Tuttava telesaate pantomiim	41
Tummfilm	42
Varjuteater	42
Televaataja mäng	43

Tuju mäng	44
Nägude tegemise mäng	44
Saate vead	45
Katkine televiisor	46
Raadiosaade	46
Kes räägib?	47
Tegevused ja mängud ajalehtede ja ajakirjadega	48
Tegevused ja mängud reklaamidega	50
Reklaamiklubi	51
Reklaamimäng	52
Reklaamitegijad	53
Sobib, ei sobi	53
Reklaami memoriin	54
Reklaami kontroll	55
Tegevused ja mängud fotode ja fotoaparaadiga	56
Enne ja pärast pilti	56
Fotograaf	56
Fotoaparaat	57
Meediavahendeid tutvustavad mängud	59
Arva ära	59
Võlukandik	59
Viisakas fotograaf	60
Mängud meedia mõistmiseks	61
Inimesed on erinevad	61
See pole ju ometi normaalne!	62
Mõistatame tundeid	63
Kasutatud ja soovituslik kirjandus	64

*Kassitoidu reklaam
(Kelli Pikka, 5-aastane)*

Sissejuhatuseks

Hea lasteaiaõpetaja!

Usun, et oled nõus kui ütlen, et meedial on tänapäeva laste elus oluline koht. Televiisor, arvuti, internet, välireklaamid, ajakirjad, ajalehed, videod, disketid jne kuuluvad enamike laste igapäevaellu juba väga varases eas. Meediast on saanud igapäevane kaaslane, õpetaja, sotsialiseerija, lõbustaja ja eeskuju. Meedia edastab väärtusi, informeerib, hirmutab, kujundab arusaamu maailmast ja iseendast, mõjutab toitumisharjumusi ja käitumist.

Koolimineku ajaks on lastest saanud mitmekülgseid meediakasutajad, seda nii suhtlemiseks, meelelahutuseks kui ka teadmiste omandamiseks. Meedia mõjutab laste mängu, vestlustemasid ja suhteid. Lapse teadmised maailmast ning enamik kogemusi on meedia vahendatud, mis tähendab, et meedia loob suures osas lapse maailma. Realseid, vahetuid kogemusi on jäänud vähe- maks ning laps on olukorras, kus tal tuleb omandada ühiskonnas hakkama saamiseks teistsuguseid oskusi. Ta peab õppima eristama tõelisust väljamõeldisest, tulema toime vastuolulise informatsiooniga, mõistma ja tõlgendama meediast nähtut jne. Siin muutub oluliseks täiskasvanu juhendatud meediakasvatus, mis peaks olema oluline osa kaasaegsest alusharidusest.

Olen õpetajatega meediast ja meediakasvatusest palju rääkinud. On õpetajaid, kes välistavad tehnika kasutamise rühmaruumis täielikult. Paraku ei too selline lahendus lastele kasu, kuna meediast ei pääse nad väljaspool rühmaruumi nagunii. Kui õpetaja suudab meediat oskuslikult õppe-kasvatustegevustesse rakendada, pole televiisor ja arvuti rühmaruumis sugugi halvad. Pigem vastupidi – saab võimalikuks laste juhendamine, mis kodus jääb sageli puudulikuks. Halvaks muutuvad televiisor ja arvuti siis, kui neist saavad lapsehoidjad ning õpetaja annab kasvataja rolli meediale üle ega juhenda laste meediakasutust.

Sageli nähakse meediakasvatuses pigem tehnika käsitsemise oskuste arendamist kui meediateadlikkuse suurendamist. Olen aga üsna veendunud, et koolieelses eas tuleb palju suuremat rõhku panna meedia mõistmise ja tõlgendamise esmaste oskuste kujundamisele, sest „digitaalsed pärismaalased”, nagu uue põlvkonna lapsed kutsuda tavatsetakse, on meid tehnika tundmises juba üsna varakult edestamas. Olen ka seda meelt, et infotehnoloogia tohutul kiire arenguga õpetajad kaasas käia ei jõua. Seetõttu omandavad tehnika kasutamise oskuste kõrval palju olulisema tähenduse nn pehmed meediaoskused ehk teisisõnu see, kuidas mõista ja tõlgendada meedia sisu.

Nii nagu igal uuel ja olulisel asjal, on ka meediamängude raamatul oma saamisluugu. Eelkooliealiste laste meediakasvatuse didaktikat ja metoodikat puudutavaid õppematerjale eesti keeles seni välja antud ei ole. Soome eelkooliealiste laste meediakasvatusest vaimustununa ei saanud ma enam sugugi mööda mõttest, et ka eesti lasteaiatõpetaja võiks selle rikkaliku valdkonnaga tutvust teha. Selleks, et õpetajat (aga miks ka mitte lapsevanemat) sellel teel aidata, tekki mõtte koondada kaante vahele esimene eestikeelne eelkooliealiste laste meediakasvatust puudutav materjal. Ühelt poolt tutvustab käesolev raamat Soome väikeste laste meediaoskuste arendamisele suunatud riikliku projekti Mediamuffins materjalide toel meediakasvatuse põhialuseid, mida on omakorda meie koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast lähtuvalt kohandatud ja täiendatud lisainformatsiooniga. Teiselt poolt aga tekkis mõtte pakkuda lasteaiatõpetajatele valik mängu- ja tegevusmudeleid, mida saaks suurema vaevata lasteaias rakendada. Ning keda veel sellele huvitavale teele kaasa kutsuda kui mitte lasteaiatõpetajat? Mõeldud, tehtud! Välja kuulutati meediamängude konkurss ja kutsuti lasteaiatõpetajaid mõtlema ühteaegu meedia mõjudest ja mängust ning nende ühendamise võimalustest. Konkursi mängusaak jäi sel korral tagasihoidlikuks, kuid seda väärtuslikum oli iga saanud mäng. Kasutan juhust südamest tänada kõiki võitjaid ja osalejaid olulise panuse eest mängukogumikku!

1. koht – Deivi Pard (Vääna Lasteaiast-Algkoolist).

Jagamisele läinud 2. ja 3. koht – Helbe Laar, Sirje Kasemets (Pärnu Ülejõe Lasteaiast) ja Malle Teder (Rõngu Lasteaiast Pihlakobar).

Mänge saatsid veel: Sigrid Kilgaste, Ingrid Roots ja Auli Iskari.

Suur tänu teile kõigile!

Miks just meediamängud?

Lasteaias peab õppimine toetuma lapse jaoks kõige loomuomasemale tegevusele – mängimisele. Sellest ka käesoleva kogumiku mõtte vaadata meediat läbi mängu.

Meediamängud on mõiste, mida saab käsitleda kahest vaatenurgast:

- 1) laste spontaansete meedia sisust tulenevaid teemasid ja situatsioone kajastavate rolli- ja loovmängudena või
- 2) õpetaja juhendatud õppemängudena, mille eesmärgiks on meediapädevuse kujundamine.

Käesolev kogumik pakub kasutamiseks neist viimaseid. Kuid mitte ainult. Usun, et raamatukest sirvides ja lugedes jõuate peatselt arusaamisele, et meediakasvatuse pole tegelikult midagi uut – see nõuab lasteaias toimuvale vaid pisut teistsuguse pilguga vaatamist, mõne vahendi ja lisanipi pedagoogilisse praktikasse juurutamist. Ehkki koolieelse lasteasutuse riiklikus

õppekavas meediakasvatusest ei räägita, on kõik seal sisalduv meediakasvatuse läbiviimiseks täiesti sobilik ja lausa hädavajalik ning meediakasvatus aitab omakorda riikliku õppekava eesmäärke ja põhimõtteid igati ellu viia ning muuta õpetegevusi põnevaks ja vaheldusrikkaks.

Materjali esimene osa annab ülevaate meediakasvatuse põhialustest ning loob seosed riikliku õppekavaga. Teine osa sisaldab hulgaliselt mängu laste eakohaseks meediapädevuse kujundamiseks. Nende hulgast leiad ka kõik meediamängude konkursile saanud mängukirjeldused.

Olen kindel, et käesolev materjal saab heaks seemneks tulevastele temaatilistele mänguideedele. Nimetatud põhjusel on iga mängu lõppu jäetud mõni rida lisaruumi mängude edasiarendamiseks ja oluliste märksõnade kirjutamiseks. Kindlasti pole ükski siinse kogumiku mäng lõplik, vaid pakub rohkelt võimalusi uuteks versioonideks ja mängu-impulssideks.

Soovin Sulle värsket vaimu ja loovat meelt selle põneva teekonna avastamisel ja praktikasse rakendamisel!

Kristi Vinter,
kogumiku koostaja

*Kleidi reklaam
(Gerli Rehkalt, 6-aastane)*

Miks meediakasvatus?

Meediakasvatuse vajalikkusest on räägitud erinevates rahvusvahelistes organisatsioonides ammu. Juba peaaegu 30 aastat tagasi oli meediakasvatuse rakendamise vajadus jutuks Grünwaldi deklaratsioonis, kus viidati sellele, et meediakasvatus peaks algama juba lasteaias. Siiski on tähelepanu väikeste laste meediakasvatusele olnud siiani vähene. Alles viimastel aastatel on eelkooliealiste laste meediakasvatuse vajalikkust hakatud maailmas enam teadvustama ning paljud uurijad on rõhutanud probleemiga tõsisema tegelemise vajadust. Meediakasvatuse uueks suunaks ongi kujunemas mitte niivõrd ja peamiselt laste kaitsmine meedia halbade mõjude eest, kuivõrd ettevalmistus meediapädevuse ja aktiivse meediatarbija ning -looja kujundamisele ümbritsevas meediakultuuris.

„Alusharidus on teadmiste, oskuste, vilumuste ja käitumisnormide kogum, mis loob eeldused edukaks edasijõudmiseks igapäevaelus ja koolis,“ defineerib alusharidust koolieelse lasteasutuse seadus. Edukas toimetulek meediast ümbritsetud keskkonnas ei saa kujuneda ilma meediapädevuseta. Lasteasutuse põhiülesanne luua võimalused ja tingimused sotsiaalselt tundliku, vaimset ergu, ennastusaldava, kaasinimesi arvestava ja keskkonda väärtustava teraviliku isiksuse kujunemiseks seostub samuti meediakeskkonnaga ning seal toimuva mõistmise ja oskusliku kasutamisega.

Enamik sellest, mida me maailmast teame, pärineb meediast. Lasteaialapsel on meediakogemusi oluliselt rohkem kui reaalseid kogemusi. Meediasõnumid on aga alati subjektiivsed ega peegelda tegelikku reaalsust. Meediasõnumid on mõjutatud selle koostaja väärtushinnangutest, arusaamadest, teadmistest ja miks ka mitte, isegi meeleolust. Kuna meedia pole objektiivne, vajab nii laps kui ka täiskasvanu oskusi, et vastuolulises infotulvas toime tulla ja ümbritsevat mõista.

Seega peaks kaasaegne haridussüsteem arvestama üha enam, et meedia on kodu ja lasteaia kõrval lapse jaoks oluline õpi- ja kasvukeskkond ning kasvatajal lasub ülesanne olla teadlik võimalustest, kuidas rakendada meediat kasvatus- ja hariduse teenistusse. Kuna meediat vältida pole võimalik, oleks arukas õpetada lapsi juba maast madalast seda mõistma ja sellega toime tulema.

Laste kasvatajad, nii õpetajad kui ka lapsevanemad, on kiirelt arenevas tehnoloogilises maailmas silmitsi uute väljakutsetega – kuidas õpetada lapsi, kes oskavad tehnikat käsitseda vahest paremini kui nad ise. Tänaused täiskasvanud on kasvanud praegustest lastest täiesti erinevas meediakeskkonnas. Info- ja kommunikatsioonivahendite areng muudab meediakeskkonda ja

-vorme väga kiiresti. See aga tekitab küsimuse, mis on see, mida meediakasvatuses üldse lastele õpetada, ning kas on olemas ka midagi universaalset ja muutumatut. Tundub nii, et see, mis täna uus, on homme juba vananenud. Seetõttu tuleks lasteaias meediakasvatuses panustada pigem meedia mõistmise esmaste oskuste arendamisele kui tehnika käsitlemisele. Käesolev raamatuke püüabki keskenduda neist esimestele.

Meediakasvatuse põhimõisted

Meediakasvatusest ühtse arusaama kujundamiseks tuleb rääkida põhimõistetest. Olen kohanud palju erinevaid arusaamu sellest, mida meediakasvatus võiks tähendada. Niisiis lepime segaduse vältimiseks kokku mõnedes olulisemates põhimõistetes.

Meedia hulka loetakse sidevahendid ja nende sisu ehk teisisõnu pilt, uudised, reklaam, raamatud, raadio, televisioon, arvuti, mobiiltelefon, tekstisõnumid, internet jms.

Meediakasvatuse eesmärgiks on mõjutada laste meediakasutust ja harjutada meediaoskusi. Pikas perspektiivis on meediakasvatuse eesmärgiks aga meediapädevuse kujundamine.

Meediapädevus (ka meediakirjaoskus, mediateadlikkus) on meediakasvatuse keskne eesmärk, mida aitab saavutada meediaoskuste harjutamine ja praktiseerimine.

Meediapädevus on oskus:

- ▶ meedias orienteeruda,
- ▶ meedia kaudu vajalikku teavet leida,
- ▶ meediasõnumit kriitiliselt lugeda / vastu võtta ja mõista ning
- ▶ kasutada meediat oma sõnumi edastamiseks.

Teisisõnu tähendab meediapädevus võimet analüüsida, tõlgendada, luua, väljendada, osaleda, kahtluse alla seada ja kasutada meedialiike valikuliselt nii enda kui ka ühiste vajaduste rahuldamiseks.

Meediaoskuste all mõeldakse oskuseid:

- ▶ kasutada meediat teadmiste omandamiseks;
- ▶ lugeda erinevaid mediatekste;
- ▶ eristada ja tõlgendada meedia erinevat sisu;
- ▶ käsitseda meediaseadmeid / tehnilisi vahendeid;
- ▶ väljendada end erinevate meediavahendite abil;
- ▶ valida endale sobivad meediavahendid ja sisu;

- ▶ ohjata oma tundeid, meediavajadusi ja -suhteid;
- ▶ hinnata ja analüüsida vastuvõetud teavet ja meelelahutust;
- ▶ olla meedia kaudu interaktsioonis ja tegutseda aktiivselt kogukonnas.

Laps on meediakasvatuse seisukohast indiviid, kes elab ja tegutseb meediaga ümbritsetud keskkonnas, tutvub sellega ning uurib selle nähtusi.

Meediakasvataja (nii õpetaja kui ka lapsevanem) tutvustab lapsele meedianähtuseid, planeerib ja viib ellu meediakasvatust ning on teadlik meedia kasutamise ohtudest ja võimalustest.

Meediakasvatuse eesmärgid, sisu ja seosed koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga

Meediakasvatuse keskne **eesmärk** ja siht pikas perspektiivis on meediapädevus. Meediapädevuse kohta pole võimalik kunagi öelda, et see on lõplikult saavutatud. Keegi meist pole ilmselt kunagi nii meediapädev, et enam arenguruumi poleks. Meediapädevuse kujunemist tuleks vaadelda seetõttu elukestva protsessina. Lasteaed saab suunata lapsi meediakasvatuse kaudu sihile lähemale, kuid ei saa püstitada eesmärgiks meediapädevuse saavutamist.

Lasteaias on meediakasvatuse ülesanne arendada lapsele ea- ja võimete kohaseid meedia kasutamise oskuseid, oskust meediat ohutult nautida ja seda ise luua.

Soome kogemusele toetudes võib öelda, et meediakasvatust on lasteaias otstarbekas läbi viia valdkondadeülesena, nagu seda on riiklikus õppekavas valdkond Mina ja Keskkond, mitte aga eraldi valdkonnana.

Meediakasvatuse **sisust** rääkides saab välja tuua kolm põhilist valdkonda:

- 1) tutvumine meediavahendite (televiisor, arvuti, ajaleht jne) ja nende sisuga (telesaade, reklaam, uudis jms);
- 2) vestlused ja arutelud meedia sisust;
- 3) enese väljendamine meediavahendite abil.

Meediapädevuse kujunemisele aitab kaasa meediaoskuste harjutamine. Oskused omakorda peaksid võimaldama tasakaalustatult, kontrollitult ja ohutult õppida tundma meediat ja iseennast meedia kasutajana, loojana ja vastuvõtjana.

Erinevad meediaoskused kujunevad astmete kaupa:

1. Funktsionaalsete oskuste etapp

Esmalt õpib laps meediavahendeid kasutama (oskab keerata lehekülge, vahetada CD-plaati, käsitseda televiisori pulti, kaamerat, arvuti klaviatuuri jms).

Tehnika käsitsemisega seotud oskused omandatakse kiiresti ja laste jaoks need suuremaid probleeme ei valmista.

2. Praktiliste oskuste etapp

Mõnevõrra keerulisem on oskus ära tunda ja hinnata oma meediakasutamise vajadusi. Praktilise oskuse tasemel peaks laps teadma, millisel eesmärgil erinevaid meediaseadmeid kasutatakse (loetakse lehte, vaadatakse televiisorit jms). Laps oskab märgata meediaga veedetud aega ja sõlmida täiskasvanutega meedia kasutamiseks kokkuleppeid.

3. Kriitiliste oskuste etapp

Eespool nimetatutest on kõige keerulisemad kriitilised oskused, mis nõuavad lapselt juba teatavat vaimset küpsust ja mõtlemise paindlikkust. Sellel astmel hindab laps ennast meedia kasutajana, teab, kuidas meediakajastustes kasutatakse heli, värvi, tegevust jms. Tunneb meedia võimalusi eneseväljenduse ja suhtlemise vahendina.

Lasteaed peaks nimetatud etappidest tegelema enam praktiliste ja kriitiliste oskuste tasandiga.

Meediaoskuste põhivaldkondadena eristatakse omakorda:

- ▶ riskide vältimise oskuseid;
- ▶ emotsioonide kontrollimisega seotud oskuseid;
- ▶ sotsiaalseid oskuseid;
- ▶ meedia vastuvõtmise ja loomisega seotud oskuseid.

Riskide vältimise oskused

Lapsi tuleb meedia kahjulike mõjude eest kaitsta, sest lapsed ise ei suuda meediasisu veel kriitiliselt hinnata ega mõista. Riskide vältimisega seotud oskused ei kujune iseenesest, neid tuleb lastele õpetada.

Eelkooliealiste laste puhul tuleks riskide vältimisel jälgida täiskasvanuna ise ning õpetada ka last jälgima järgmist:

- ▶ eriliigilist meediat tuleks kasutada täiskasvanute juuresolekul või nende vahetus läheduses;
- ▶ lapsel on võimalik kasutada üksnes täiskasvanu poolt eelnevalt hinnatud ja heakskiidetud meedia sisu;
- ▶ meediakasutus tuleb täiskasvanuga eelnevalt kokku leppida;
- ▶ meediakogemustest tuleb julgelt rääkida ning täiskasvanud peaksid selleks ka aega leidma;
- ▶ jälgida tuleb teleprogrammide ja filmide, aga ka mängude sisu ja vanusepiiranguid;

- ▶ nii nagu päriselus, tuleb ka internetis käituda viisakalt ja pidada kinni reeglitest (tutvumine netietiketiga).

Kuna suur osa laste meediatarbimisest toimub kodus, tuleks meediakasvatuse puhul suurt tähelepanu pöörata lasteaia ja kodu koostööle. Oluline on saavutada ühised kokkulepped ja järgida sarnaseid väärtusi. Lasteaiaõpetajale on oluline teada ka lapse koduseid meediatarbimise harjumusi ning reegleid, mis vanemad on meediakasvatusele seadnud.

Jälgida tuleks seda, et laste valdusesse satuks vaid eakohane materjal. Kahjuliku meediasisu eest saab last kaitsta vaid täiskasvanu.

Emotsioonide kontrollimisega seotud oskused

Meediaga kokku puutudes vajab laps erinevaid oskusi. Emotsionaalsed, sotsiaalsed, eneseväljendus- ja koos tegutsemise oskused on olulised ka meedia mõistmisel ja meediaga toimetulekul. Ühelt poolt pakub meedia lapsele palju emotsionaalseid kogemusi ja elamusi, teisalt näitab erinevaid tundeid ja pakub võimalusi harjutada emotsioonide tõlgendamist. Seega on meediakasvatustihedalt seotud ka laste tundeikasvatusega. Meediakasvatuse tegevustes saab harjutada oma emotsioonide väljendamist ja teiste emotsioonide tõlgendamist, leida võimalusi esinemiseks ja loovaks eneseväljenduseks, mis seob meediakasvatuse emotsioonide kontrollimisega seotud oskused riikliku õppekava enesekohaste oskuste valdkonnaga (§15). Enesekohaste oskuste all peetakse silmas lapse suutlikkust eristada ja teadvustada oma oskusi, võimeid ja emotsioone, juhtida oma käitumist. Emotsionaalsete oskuste ülesanne on meedia põhjustatud emotsioonide märkamine, nende juhtimine, enda meediasuhete ja -käitumise hindamine ja reguleerimine ning arusaamine oma meediavajadustest. Kõige enam meediaga seostuvaid emotsionaalseid üleelamisi on seotud laste hirmudega.

Emotsioonide kontrollimisega seotud oskuste arendamise **eesmärgid** meediakasvatuses on järgmised:

- ▶ laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule;
- ▶ laps õpib tundma oma meedia kasutamise vajadusi (mida, miks, kui palju).

Riikliku õppekava enesekohaste oskustega võrrelduna võib välja tuua järgmised otsesed seosed, milleni jõudmisel aitab lasteaiaõpetajat meediakasvatuse rakendamine:

- ▶ laps suudab oma emotsioone kirjeldada ning tugevaid emotsioone, nt rõõmu, viha, sobival viisil väljendada;
- ▶ kirjeldab enda häid omadusi ja oskusi;

- ▶ oskab erinevates olukordades sobivalt käituda ning muudab oma käitumist vastavalt tagasisidele;
 - ▶ tegutseb iseseisvalt ja vastutab oma käitumise eest;
 - ▶ teab, mis võib olla tervisele kasulik või kahjulik ning kuidas ohutult käituda (ka meedia tarbimisega seostuvad mitmed terviseriskid – oht silmadele, vähene liikumine, ülekaalulisus, öla- ja kaelavalud jms);
 - ▶ kasutab erinevaid vahendeid heaperemehelikult.
- Ohutu käitumine on siinjuures seotud ka riskide vältimise oskustega.

Emotsioonide kontrollimise oskuste arendamiseks saab meediakasvatuses kasutada järgmiseid **võimalusi**:

- ▶ Arutlege koos lastega meediast nähtu ja selle põhjustatud hirmude, rõõmude ja muude tunnete üle.
- ▶ Proovige tuvastada ja nimetada erinevaid ekraanilt, ajalehtede ja ajakirjade piltidelt peegelduvaid emotsioone ja seda, mis tundeid meediasõnumid lastes tekitavad.
- ▶ Vaadake koos pilte, kuulake muusikat, helisid ja kõnet ning arutlege selle üle, milliseid tundeid need tekitavad. Teame me ju täiskasvanutena hästi, kuidas õudusfilmi võib hirmsaks muuta mitte niivõrd selle sisu, kui taustamuusika. Kuulake ja arutlege lastega, kuidas erinev helitaust filmilõigu taga tekitab erinevaid emotsioone ja mõjutab seda, kuidas me filmi hindame (kas rõõmsaks või kurvaks).
- ▶ Arutlege koos lastega meedia kasutamise rõõmude ja murede üle.
- ▶ Matkige meediast nähtud emotsioone ja proovige neid siis ära arvata ning neile nimetused anda.

Arutelude aluseks võivad olla lühikesed filmilõigud, ajalehe või ajakirja uudisnupukesed või lühemad uudised, pildid ajakirjadest ja ajalehtedest jms.

Õppematerjalina saab lastega kasutada muusika-, kultuuri- ja spordiüdi-seid ning eakohaselt huvi pakkuvaid materjale (nt loomadest, autodest vms). Poliitika ja majandusuudised jäägu täiskasvanutele.

Emotsioonide kontrollimisega on seotud ka mõned koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas toodud sotsiaalsed oskused (§14). Lasteaia lõpetamise ajaks peaks laps üldjoontes jõudma selleni, et:

- ▶ ta peaks püüdma mõista teiste inimeste tundeid ning arvestada neid oma käitumises ja vestluses;
- ▶ ta tahab ja julgeb suhelda – huvitub suhetest ja tunneb huvi teiste vastu;
- ▶ ta hoolib teistest inimestest, osutab abi ja küsib seda vajadusel ka ise. Kõik nimetatud oskused on seotud lapse emotsionaalse arenguga ning

selle kujunemisele aitavad kaasa eespool nimetatud tegevused ja meediava-hendite kasutamine.

Sotsiaalsed oskused

Meedia kasutamine on üha enam sotsiaalne tegevus. Televisori vaatamine ja mängimine toimuvad sageli koos sõpradega ning ka meedia sisu luuakse enamasti ühiselt. Meediakasvatuse läbiviimise põhiliseks meetodiks peetakse arutlemist. Arutlemine on sotsiaalne tegevus, kus avaldatakse arvamust ja kuu-latakse teisi. Kuna meedia sisu on alati mitmeti tõlgendatav, annab see suure-pärase võimaluse harjutada lapsi teadmisega, et teiste arvamusi, hinnanguid ja seisukohti tuleb austada. Samal ajal kujuneb arutelude toel lapses arusaamine, et meediat tõlgendatakse ja võetaksegi erinevate inimeste poolt vastu erine-valt. See teadmine on meediapädevuse seisukohalt olulise tähtsusega.

Sotsiaalsete oskuste arendamise **eemärgid** meediakasvatuses on järg-mised:

- ▶ laps õpib austama teiste inimeste arvamusi ja tõlgendusi;
- ▶ laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid;
- ▶ laps õpib teistega koos töötama ja tegutsema.

Tuues välja seosed koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava sotsiaalsete oskustega (§14), võib näha, et siingi on ühisosa meediakasvatusega väga suur. Meediakasvatuse kaudu saab arendada järgmiseid õppekavas välja toodud sotsiaalseid oskuseid:

- ▶ laps oskab teistega arvestada ja teha koostööd;
- ▶ laps loob sõprussuhteid (abiks ühised meediaprojektid, sarnased huvid jms);
- ▶ laps saab aru oma-võõras-ühine tähendusest;
- ▶ laps teeb vahet hea ja halva käitumise vahel;
- ▶ laps mõistab, et inimesed võivad olla erinevad;
- ▶ laps järgib kokkulepitud reegleid ja üldtunnustatud käitumisnorme;
- ▶ laps selgitab oma seisukohti.

Sotsiaalsete oskuste arendamiseks saab meediakasvatuses kasutada järg-miseid **võimalusi**:

- ▶ Arutlege koos lastega erinevatel meediat ja selle sisu puudutavatel tee-madel.
- ▶ Tundke huvi laste ideede, mõtete ja meediakogemuste vastu, austage nende valikuid ja huvituge meedia kasutamisest, kasutamise oskustest ning meedia põhjustatud hirmudest. Riikliku õppekavaga seotult annab see võimaluse

kaasata lapsi tegevuste kavandamisse (§ 5 p 3) (nt laste huvidest, ideedest ja tähelepanekutest lähtuvad teemakäsitlused jms).

- ▶ Valmistage ja avaldage ühiselt meediaesitlusi (raadiosaade, näitemäng, telesaade jms), -näitusi ja dokumentaalfilme. See arendab koostööoskusi ja aitab täiskasvanu suunamisel mõista, et meedias esitatu on kellegi poolt loodud ning esindab loojate mõtteid ja huvisid ning need omakorda võivad olla erinevatel inimestel erinevad.

Emotsioonide kontrollimise oskuste ja sotsiaalsete meediaoskustega seostuvad lasteaias eetilised (ka väärtuskasvatus) ja sotsiaalne kasvatus.

Eetiline kasvatus on meediakasvatuses väga oluline, sest erinevate meediumite sisu (raamatud, pildid, mängud, koomiksid, filmid jms) sisaldab alati väärtuseid ja kujundab hoiakuid ning maailmavaadet.

Eetilise kasvatusena saab lastega arutleda väärtuste üle, õige ja vale, hea ja kurja, tõe ja vale, õigluse, võrdsuse, erinevate tunnete, hoiakute ja vastutuse üle. Eetilise kasvatusena arendatakse võimet näha asju ja olukordi teise inimese vaatenurgast, mis on omakorda aluseks ka empaatiatundele. Meediavahendid ja meedia sisu pakuvad selleks häid võimalusi. Meedia sisu analüüsidest saab seega arendada sotsiaalseid oskusi ning eetilist maailmatunnetust.

Arutlege lastega:

- ▶ kas meedias nähtu on tõsi või vale ja mille alusel seda järeldada;
- ▶ kes on nähtus/kuuldus hea ja kes paha ning kas tehtud otsused olid õiged või valed;
- ▶ artikli aluseks olevate väärtuste üle (kellest kirjutati hästi, kellest halvasti jms);
- ▶ kes artikli kirjutas (loodusemees, lapsevanem vms) ja mõelge koos, kas kellegi teise kirjutatuna oleks artikkel teistsugune;
- ▶ kas meediategelase kõne oli viisakas ja sõbralik või kole ja teisi alandav.

Meedia vastuvõtmise ja loomisega seotud oskused

Lasteaia meediakasvatases on tehnilistest oskustest märksa olulisemad meedia vastuvõtmise ja tõlgendamise seotud oskused. Nende oskuste harjutamise eesmärgiks on lapse suutlikkus eakohaselt kriitiliselt mõelda, tõlgendada ja analüüsida meediakogemusi ning kujundada nende põhjal oma isiklike arvamusi.

Loomisega seotud oskuste arendamise eesmärk on anda lapsele arusaam meedias toimuvast, oskus kasutada lihtsamaid meedia vahendeid ja luua oma meediakultuuri.

Meedia vastuvõtmisega seotud oskuste arendamise **eesmärgiks** on, et laps:

- ▶ omab ettekujutust endast meedia kasutajana;
- ▶ praktiseerib valikute tegemist;
- ▶ harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.

Meedia vastuvõtmisega seotud oskuste arendamiseks saab meediakasvatases kasutada järgmisi **võimalusi**:

- ▶ kirjeldage, hinnake ja tõlgendage koos lastega meediakajastusi;
- ▶ tutvustage lastele erinevaid meedialiike (televisioon, raadio, ajakirjandus jms).

Eespool nimetatud seotud riiklikus õppekavas §-s 13 toodud tunnetus- ja õpioskustega. Tunnetusoskused on seejuures oskused tahtlikult juhtida oma taju, tähelepanu, mälu, mõtlemist, emotsioone ja motivatsiooni ning õpioskused lapse suutlikkus hankida teavet, omandada teadmisi ja oskusi ning uurida ja katsetada.

Meediakasvatus ning -tunnetus ja õpioskused on seotud järgmiste tulemustega, milleni kooli minev laps võiks olla jõudnud:

- ▶ saab aru põhjus-tagajärje seostest, tajub esemeid, sündmusi ja nähtusi teravikuna;
- ▶ mõtleb nii kaemuslik-kujundlikult kui ka verbaalselt, saab kuuldust aru, reageerib sellele vastavalt ning kasutab arutlevat dialoogi (seejuures rõhutasin arutlevat dialoogi kui meediakasvatuse põhimeetodit);
- ▶ tegutseb sihipäraselt, on suuteline keskenduma kuni pool tundi ning viib alustatud tegevused lõpuni;
- ▶ tegutseb uudses olukorras täiskasvanu juhiste järgi (siingi võib näha seoseid riskide vältimise oskustega);
- ▶ suhtub õppimisse positiivselt – tahab õppida, uurida, esitada küsimusi, avastada ja katsetada.

Meediakasvatus ja meediavahendid pakuvad selleks palju häid võimalusi. Selles aitab veenduda raamatu tegevuste ja mängude osa.

Riikliku õppekava õpikäsitus rõhutab vajadust arendada lapse suutlikkust arutleda, hinnata ja kasutada omandatud teadmisi erinevates olukordades ja tegevustes. Õpikäsitus toob välja, et laps peab saama oma uusi teadmisi seostada varasemate kogemustega ning kasutada omandatud teadmisi erinevates olukordades ja tegevustes. Meediast rääkides on oluliseks ülesandeks suunata lapsi eristama väljamõeldist tegelikkusest ning õpetada neid meediasisu kriitiliselt hindama. Tegelikkuse eristamise võime lähtub lapse kogemustest ja olemasolevatest teadmistest, mida saab suunata meediakasvatuse kaudu õpikäsitusele toetudes.

Meedia loomisega seotud oskuste arendamise **eesmärgiks** on, et:

- ▶ lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas);
- ▶ arenevad kognitiivsed, motoorsed ja tehnilised oskused;
- ▶ laps saab end ise loominguliselt väljendada.

Meedia vastuvõtmisega seotud oskuste arendamiseks saab meediakasvatuses kasutada järgmisi **võimalusi**:

- ▶ uurige ümbritsevat keskkonda meedia kaudu ja meediavahendite abil (ajakirjandus, tehnilised vahendid jms);
- ▶ tutvustage lastele erinevaid meedialiike (televisioon, internet jms);
- ▶ tutvustage lastele erinevaid meedia väljendusvahendeid (heli, pilt, tekst jms);
- ▶ looge ise lastega eriliigilist meediat (raadiosaated, reklaam, film jms).

Kõik nimetatud oskuste valdkonnad ei ole eraldiseisvad, vaid neid tuleb vaadelda komplekselt. Meediaoskusi harjutades saab lähtuda koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas sätestatud õpikäsitusest (§ 5), mis ütleb, et laps õpib matkimise, vaatlemise, uurimise, katsetamise, suhtlemise, mängu, harjutamise jms kaudu. Kõik see kehtib ka meediakasvatuses. Meediakajastusi ja -tegelasi saab matkida, vaadelda ja uurida ning omavahel võrrelda. Meedia pakub vahendeid suhtlemiseks, ainest katsetusteks „kas päriselt on ka nii?” ja vestlusteemadeks. Rolli- ja matkimismängud meediaimpulsside põhjal ning meediaga seotud elukutsetest on vaid vähesed näited sellest, mida meediakasvatus võimaldab. Eakohase ja õpetliku sisu valimise otsustav roll jääb seejuures aga lasteaiaõpetajale.

Väga olulisel kohal on seegi, et ka meediakasvatuses peab laps olema ise aktiivne tegutseja ning täiskasvanu ülesandeks jääb suunamine ja toetava keskkonna loomine. Eelneva näite puhul on kõik nimetatud tingimused täidetud.

Meediakasvatuse läbiviimise põhimõtted, meetodid ja rühmakeskkond

Meediakeskkond on füüsiliste (meediavahendid), psüühiliste (meediamõjurid) ja sotsiaalsete (meediasuhted) tegurite kogum, kus oluline tähtsus on keelel. Meediakeskkond ei erine kaasajal millegi poolest tavalisest lasteaiakeskkonnast, sest meediat leidub ka seal. Seega ei nõua meediakasvatust spetsiaalset varustust ning seda saab läbi viia täiesti tavalises lasteaiaruumis ja kodus. Meediakogemustest rääkimine ei vaja tehnoloogiat, vaid turvalist ja avatud keskkonda. Täiskasvanu ülesandeks on innustamine ja koostegevuste julgustamine, huvi ja katsetamissoovi äratamine ning eneseväljendusele õhutamise. Lastel võiks olla võimalus ka ise meediakeskkonna loomises osaleda.

Meediakasvatust toetavad muuhulgas raamatukogud, muuseumid, kultuurikeskused, ajalehtede ja ajakirjade toimetused, televisiooni- ja raadiostuudiod jms.

Meediast kui õpikeskkonnast rääkides tuleks arvestada järgmist:

- ▶ kõige olulisem on võimaldada lastele arutlemist ja suhtlemist;
- ▶ meediavahendid võiksid olla koondatud ühte ruumi, et õpetajal oleks võimalik laste meediakasutust jälgida ja toetada. Samas peab lapsele jääma võimalus meediavahendeid ka iseseisvalt kasutada ja uurida;
- ▶ meediamaterjalide kasutamisel peab arvestama autoriõigustega;
- ▶ oluline on jälgida materjalide eakohasust.

Meediakasvatuse tegevusi kavandades tuleks arvesse võtta seda, et:

- ▶ põhirõhk peaks tegevustes olema interaktsioonil. Meediast räägitakse, püütakse tuvastada meedia tekitatud emotsioone, jagada kogemusi ja ideid;
- ▶ meediast nähtut tuleks seostada laste isiklike kogemustega, vaadelda, kas kõik, mis meediast peegeldub, on ka tegelikus elus võimalik. Kogemuste jagamine kaaslaste ja õpetajaga suurendab lapse arusaamu meedia kallutatud ja mitte alati kõige realistlikumast sisust;
- ▶ ühised arutelud meedia sisu üle (uudised, filmid, pildid, tekstid jms) ning ühiselt tehtud tähelepanekud aitavad kaasa nii enda kui ka meedia mõistmisele;
- ▶ esinemine filmis, videos või fonogrammil suurendab lapse esinemisjulgust ja positiivset minapilti;
- ▶ eale sobimatute meediakogemuste eest tuleb last kaitsta meediasisu jälgides ja meediakasutusele ajapiiranguid seades.

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas kirjeldatud mänguuskused (§12) ja tunnetus- ning õpioskused (§13) haakuvad meediakasvatuse eesmärkide ja läbiviimise põhimõtetega samuti täielikult.

Tegevuste kavandamisel tasuks meelde tuletada riikliku õppekava mänguuskused, mis annavad raamistiku kõikidele eespool nimetatud põhimõtetele. Mäng on eelkoolieas lapse põhitegevus, mis pakub lapsele võimaluse omandada ja kinnistada uut teavet, saada uusi oskusi, näidata tundeid ja soove, õppida suhtlema, omandada kogemusi ja käitumisreegleid. Mängurõõm, keskendumine, kogemuste, teadmiste ja muljete rakendamine, mängude algatamine ja mängu sisu arendamine, erinevate rollide võtmine, mängureeglitest kinnipidamine ja nende selgitamine, probleemide lahendamine, kokkulepete saavutamine, võidu üle rõõmustamine ja kaotusega toimetulek ning loovalt erinevate vahendite kasutamine võiks olla orientiiriks, mille arendamisest lähtuvalt õpetaja meediakasvatases õppetegevusi planeerib.

Meediakasvatus lõimub kõikide teiste alushariduse valdkondadega ja rikastab õppe-kasvatustegevusi. Meediakasvatust võib ellu viia nii eraldi õppekasvatustegevusena kui ka igapäevase õppe- ja kasvatustegevuse osana.

Tegevuste planeerimine lasteaias peaks toetuma ka meediakasvatuse puhul konkreetsetele eesmärkidele. Laste mängu vaatlused annavad õpetajale teavet selle kohta, mis toimub laste meediamaaailmas ning kuidas seda õppetegevustes kajastada ja rakendada. Meediapildid, helid ja esitlused tekitavad lastes kogemusi, millega nad mängu kaudu tegelevad. Meediast saavad lapsed erinevaid tegutsemisimpulsse: meedia võib ärgitada liikuma, tantsima, pakkuda võimalusi kunstiliseks eneseväljenduseks, mille aluseks võib olla erineva meediasisu vaatlemine ja matkimine. Seega saab meedia poolt pakutud impulsse õpitegevuste planeerimise alusena väga hästi ära kasutada.

Meediakasvatuse võtmemeetodiks on **ühised arutelud lastega**, mille käigus analüüsitakse ja tõlgendatakse kogemusi ning meedia uurimise käigus saadud tähelepanekuid. Meediakasvatuse õnnestumise kõige olulisemaks eelduseks on laste arutelu suunamine küsimustega. Lastega arutlemine arendab muuhulgas selliseid oskusi nagu oma seisukohtade selgitamine ja põhjendamine, julgus ennast väljendada ja oma seisukohti välja öelda ning võimaldab lihvida suulist eneseväljendusoskust ning loogilist mõtlemist. Kõik need oskused on olulised toimetulekuks kaasaegses ühiskonnas.

Lasteaia meediakasvatuse kaudu saab kujundada lastes ka esmaseid informatsiooni leidmise oskuseid. Lasteaiaõpetaja pole enam ammu see, kes kõikidele laste küsimustele kohe vastuseid peaks teadma. Lastel aga küsimusi

jätkub. Vastuse võlgujäämine pakub hea võimaluse teha olukord lapse jaoks teistmoodi harivaks.

Lihtsamad viisid selleks on õpetada lapsi kasutama lastepärast, pildimaterjali sisaldavat teatmekirjandust ning ka lihtsamaid netiotsinguid. Kasutegureid on seejuures mitmeid. Laps peab küsimustele vastuse saamiseks õppima raamatust informatsiooni leidma (võrdlema pilte, sõnu), trükkima otsimootoris lihtsamaid sõnu (kirjutamisoskus). Internetis tegutsemine ei eelda seejuures lapselt lugemisoskust, piisab sellest, kui ettekirjutatud sõna raamatust või paberilt otsimootoris maha kirjutada.

Mõned näited ülesannetest, mida lastele pakkuda:

- ▶ Otsige lastega raamatust või ajakirjadest mingisuguse tunnuse poolest sarnaseid loomi, linde, taimi vms. Paluge lastel oma valikuid põhjendada (nt kõikidel on rohelist värvi, kõik on siledad jms). Õpetage lastele järjehoidjate kasutamist (kleepservaga järjehoidjad), et raamatust väljaotsitud pildid hiljem kiiresti üles leida. Sellised ülesanded sobivad hästi õppetegevustesse, aga ka individuaalseks või paaris tööks lastele, kes endale vabategevuste ajal tegevust ei leia. Tegutsemine raamatu ja järjehoidjatega arendab muuhulgas oskust raamatust vajalikku infot leida, õpetab aru saama sisukorrast ja leheküljenumbrite vajadusest, tekitab raamatute vastu huvi, arendab peenmotoorikat jms.
- ▶ Paluge lastel endale internetist info või piltide leidmiseks küsimusi tekitanud valdkonna kohta sobilikke märksõnu ette öelda ja näidake neile, kuidas internetis otsinguid sooritatakse.
- ▶ Paluge lastel ajakirjadest ja ajalehtedest etteantud teemaga pilte (kõik toidukaubad, riided jms) leida ning pärast oma valikuid selgitada.

Lapsel kujuneb teadmine sellest, kuhu küsimuste tekkides pöörduda ning mida teha. Seejuures on oluline tagada informatsiooni turvalisus ning kindlustada järelevalve lapsele selles osas, mis materjali laps internetist leiab. Samas on tänapäevases infouputuses tegemist oluliste oskustega. Meedia kaudu vajaliku teabe leidmine on meediapädevuse üheks oluliseks osaoskuseks.

Kindlasti on lastega arutlemise kui põhimeetodi rõhutamise juures palju skeptikuid. Maast madalast laste arvamusi küsides ja nende tähelepanekute vastu huvi tundes, neid küsimustega suunates ning pigem neid rääkima meelitades kui ise rääkides pole arutlemises kui õppemeetodis väikeste laste puhul midagi üle jõu käivat. Pigem on meie senine pedagoogiline praktika olnud suhteliselt õpetajakeskne ning koolilikku õpetamisviisi pooldav – õpetaja räägib, lapsed kuulavad. Praeguse riikliku õppekava valguses on arutlemisel ka teistes õppe- ja kasvatus-

tegevuse valdkondades oluline koht, kuna õpetaja on pigem suunaja, juhendaja, tingimuste looja, aga mitte lapse eest mõtleja, rääkija ja kõiketeadja.

Ekraanimeedia toodab valmislahendusi ega nõua just palju mõistuse sekumist. Samas annab meedias leiduv materjal impulsse katsete ja arutelude algatamiseks. Arutlemine paneb pea tööle ning arendab mõtlemist.

Heaks alguseks arutelude harjutamisel ning ideede leidmisel meediakasvatuseks on Eva Zolleri raamat „Väikesed filosoofid”. Kasutaksingi siinkohal head selgitust nimetatud raamatust: „Lastega filosoferimine (arusaamisele jõudmine ja selle mõtestatud tegevuseks muutmine) vajab pead (mõtlemine), kätt (tegutsemine) ja südant (tundmine), /.../ Lastega filosoferimine peab olema lõbus: fantaasiarikas mõtisklus ja juurdlemine, seoste leidmine ja avastamine, mõtete ja keelekasutusega mängimine, uute võimaluste ja ideede järgimine ning katsetamine...” (Zoller 2008:10–11). Kui asendada sõna „filosofeerima” sõnaga „arutlema”, saabki käesoleva raamatu põhimeetodi kõige täpsema kirjelduse, mis haakub maksimaalselt ka meediakasvatuse eesmärkide, sisu ja tegevuspõhimõtetega.

Meediakasvatuse vahendid ja materjalid

Meedia pakub õppe- ja kasvatustegevuseks palju vahendeid ning mitmesugust materjali. Kuna meedia sisaldab palju lastele sobimatut, vajab kasutatav meediasisu õpetajapoolset kriitilist hindamist ja enne tegutsema asumist otsast lõpuni läbivaatamist ning vajadusel ka väikest tsensuuri (nt eale sobimatute reklaamide eemaldamine ajakirjadest ja ajalehtedest enne õppetegevuste läbiviimist). See välistab eakohatu ja väärtuskasvatusega vastuolus oleva meediasisu sattumise laste kasutusse.

Rõhutan veel kord, et ainuüksi tehniliste vahendite kasutamine ei ole kvaliteetse meediakasvatuse tagatiseks.

Järgnevalt väike valik võimalikest vahenditest:

- ▶ ajalehed ja ajakirjad
- ▶ raamatud
- ▶ pildid
- ▶ filmid (sh õppefilmid)
- ▶ lindistused (muusika, audiojutud jms)
- ▶ mängud (sh õppemängud)
- ▶ internet
- ▶ videokaamera

- ▶ fotoaparaat
- ▶ televisioon
- ▶ arvuti
- ▶ raadio
- ▶ mikrofon
- ▶ diktofon
- ▶ mobiiltelefon
- ▶ virtuaalsed õpikeskkonnad
- ▶ meediamänguasjad

Kasutada tuleks seejuures võimalikult reaalselt ja ajakohast meediamaterjali. Lasteaiaõpetaja võiks meediakasvatajana meediat tarbides hinnata selle sisu eakohasust ja selgust, silmas pidades seda, kuidas saaks materjali lastega õppeotstarbel ära kasutada. Usun, et sealt on kerged tulema ideedki, et leitud materjal huvitavalt nii õppimise kui ka meediapädevuse kujundamise teenistusse rakendada.

Meedia ja lapse areng

Laste oskused arenevad väga erinevas tempos. Meedia seisukohast õpib laps kõigepealt erinevaid meediavahendeid käsitsema. Meedia sisu tõlgendamine nõuab aga vaimseid oskusi, mis ei arene mootorsete tehnika kasutamise oskustega kaugeltki sama kiirelt.

Meediasisu tõlgendamise võime on seotud kognitiivse küpsusega ja mõtlemise arenguga. Lisaks sellele nõuab meedia mõistmine emotsioonide juhtimist ja sotsiaalseid oskusi, tähelepanu kontsentreerimise võimet, informatsiooni töötlemise oskust ja teataval tasemel keelelist arengut. Sellega seoses tekib kindlasti nii mõnelgi küsimus meediakasvatuse mõttekusest koolieelses eas. Tundub, et lapsel puuduvad igasugused eeldused meedia mõistmiseks ning kuna suur osa meediast on väljendunud kirjalike tekstidena, pole seegi koolieelses eas eakohane viis uue informatsiooni hankimiseks. Samas tegeleb lasteaed nimetatud oskuste kujundamisega igapäevaselt, mistõttu meediatemaatika lõimimine laste igapäevastesse tegevustesse aitaks üheskoos kujundada mõlemaid – nii kõiki eespool nimetatud oskusi kui ka meediapädevuse algeid.

Meedia sisu koosneb lapse jaoks esialgu lühikestest situatsioonidest ning tema võime lugusid jälgida suureneb ajapikku. Reklaamimaagi, mis juba väga

väikeste laste tähelepanu ekraanidele tõmbab, on märganud kindlasti iga lapsevanem. Põhjuseid on siin ilmselt mitmeid – reklaamid on värviküllased, tempokad, pidevate korduste pärast tuttavad, sageli animeeritud ja lapse lühiajalise tähelepanu jaoks piisavalt lühikesed. Esialgu ei erista laps reklaame muust meediasisust, kuid järk-järgult suureneb võime reklaame ära tunda. Sellegipoolest ei suuda laps veel pikka aega varjatud reklaamist aru saada ega mõista nende eesmärki inimestele midagi müüa. Erinevad uurijad arutlevad reklaamide mõistmisest rääkides erinevate vanuseastmete üle. On uurijaid, kes väidavad, et lapsed saavad meid midagi ostma meelitavatest reklaamimotiividest aru juba 5. eluaastal. Mõned autorid nimetavad siinkohal 7. eluaastat, enam diskuteeritakse aga 12. eluaasta üle. Reklaamiküpsuse kujunemine on otseselt seotud sellega, kuivõrd lapsi reklaame vaadates juhendatakse ja nendega reklaamide motiividest räägitakse.

Meediakasvatases on seega oluline õpetada lapsi meediat tõlgendama ning eristama tõelisust fiktsioonist. Vaimne küpsus aitab lapsel järk-järgult aru saada, et televisioonis on paljud asjad välja mõeldud. Uudiseid peetakse enamasti tõelisuseks ning see põhjustab lastel sageli alusetuid hirme. On neidki autoreid, kes väidavad, et uudistest tuleks lapsi koolieelses eas hoopis eemale hoida. Samas annab uudiste üle arutlemine võimaluse hirme vältida ja vähendada ning mis kõige olulisem, õppida midagi uut ja olulist.

Uudiste puhul on oluline mõista, et erinevad inimesed võivadki ühest ja samast sündmusest erinevalt aru saada ning ka erinevatel seisukohtadel olla. Selle arusaamise kujundamine on meediakasvatuse üheks ülesandeks.

Meedial on lapse arengus oluline roll ka väärtuste, soolise identiteedi ja moraalse arengu mõjutajana. Samastumisobjektid ja rollimudelid meedias kujundavad laste soolist identiteeti ning neid kinnistatakse oma mängudes. Milline on mehelik mees ja naiselik naine, mida ta teeb ja kuidas käitub, jõuab lasteni meediapiltide ja -sõnumite vahendusel. Meediast peegelduvad väärtused kujundavad laste arusaamu heast ja halvast, õigest ja valest.

Erinevad meediavormid ja nende sisu jõuavad lapse vanuse suurenedes üha enam ka sõprussuhetesse. Ühtesid ja samu saateid vaatavad lapsed leiavad kergemini ühised vestlus- ja mänguteemad, reklaamide mõjul nõuavad ja vajavad lapsed gruppi ja mängu kuulumiseks populaarseid mänguasju.

Meediamaaailmas hakkamasaamiseks ja toimetulekuks vajab laps siiski täiskasvanu toetust ja juhendamist ning eakohast meediasisu, mille peab lapse jaoks koolieelses eas välja valima täiskasvanu – lapsevanem või õpetaja.

Väikese lapse meediatõlgendamise võimet mõjutavad seega kogemused, maailmapilt ja täiskasvanute tegevus. Samas tuleb rõhutada seda, et meedias

sisalduva meelelahutuse tõttu ei tohiks laste vabamängu aeg lüheneda, kuna mängust olulisemat arendajat koolieelses eas ei ole.

Meediakasvatus ja õppe-kasvatustegevuste valdkonnad

Mängimine, liikumine, kunstiline eneseväljendus ja vaatlemine ning uurimine on lapsele loomuomased tegevused. Tegutsedes kogub laps teadmisi ning konstrueerib saadud kogemusi üldistades arusaamu maailmast. Meedias kasutatakse keelt, pildid ja mõisted levivad kiiresti ja mõjutavad laste keelekasutust. Väikesed lapsedki omandavad meedia kaudu erinevaid keelelisi stiile ja sümboleid.

Nii nagu iga teine õppe-kasvatustegevuse valdkond, peab ka meediakasvatus toetuma elamuslikkusele, lapse isiklikele kogemustele ja mängulisele õppimisele. Kindlasti on tegevuse käik olulisem kui tulemus. Meediakasvatus pakub suurepäraseid võimalusi valdkondade lõimimiseks.

Meediakasvatus ning keel ja kõne

Keel ja kõne on meediakasvatusega seotud põhimeetodi kaudu. Meediakasvatuse kõige olulisem meetod – arutelu – suunab lapsi oma kogemusi analüüsima ja tõlgendama, oma seisukohti selgitama ja põhjendama ning harjutama seeläbi suulist eneseväljendusoskust ning arendama mõtlemist.

Valdkond keel ja kõne toob õppekavas eesmärkidena välja lapse toimetuleku igapäevases suhtlemises, õige häälduse, grammatiliste vormide ja mitmekesise lauseehituse kasutamist, aga ka huvi tundmist lugemise, kirjutamise ja lastekirjanduse vastu. Lisaks sellele peaks laps omandama lasteaias ka esmased lugemise ja kirjutamise oskused. Meedia edastab meile nii kirjalikke kui ka suulisi sõnumeid. Meedia kaudu puutub laps kokku kirjutatud tekstidega, tutvub tähtede, sõnade ja lausetega. Arvuti klaviatuur annab hea võimaluse tähtede õppimiseks ja kirjutamise harjutamiseks.

Mõned võimalused tegevuste lõimimiseks:

- ▶ Paluge lapsel kirjutada arvutis lühikese ajaühiku jooksul (nt 5 minutit) erinevaid sõnu, lauseid jms. Koostada kiri, artikkel vms kas õpetaja antud eeskju näitel või päris iseseisva katsetusena.
- ▶ Otsimootorite (nt Google vms) abil lihtsamate sõnadega pildi- või tekstiot-singud aitavad lapsel leida uut ja huvitavat informatsiooni ja õppida arvutit õppimise eesmärgil kasutama, samuti annab see võimaluse sõna õigsust

kontrollida (kui leian pilte või tekste, on sõna õige, kui mitte, siis olen kirja-
pildiga eksinud).

- ▶ Võrrelge erinevaid meediatekste (elektroonilised ja trükitud), uurige ja lugege seal leiduvaid sõnu.
- ▶ Meediapädevuse kujundamiseks on hea õpetada lapsi nägema olukordi erinevate osapoolte seisukohast. Selleks pakub häid võimalusi erinevate muinasjuttude kasutamine. Näiteks saab Punamütsikese muinasjutu puhul lastega arutleda, kuidas võisid toimuvat näha erinevad tegelased. Milline võiks olla muinasjutt Punamütsikese vaatenurgast, milline vanaema, jahimehe ja hundi silmade läbi?

Samas peaks aeg arvutiga olema siiski üsna piiratud. Küsitavaks muutuvad arvuti ja internet häälduse ja grammatika õppimise seisukohalt, kuna palju on räägitud sellest, kuidas meedia keelt risustab. Küll aga on arvuti ja televisioon vahendid, mis tekitavad huvi võõrkeelte vastu. Sellegipoolest ei tohiks last omapead jätta, vaid ka sellist õppimist tuleks juhendada ja suunata.

Meediakasvatus ja matemaatika

Meediakasvatus toetab lapse matemaatilise mõtlemise arengut tänu sellele, et sisaldab rohkelt matemaatilist informatsiooni. Meedia sisu saab käsitleda kõikide matemaatiliste mõistete abil. Materjali saab rühmitada, võrrelda, järjestada, mõõta, tutvuda arvude, numbrite ja geomeetriliste kujunditega. Siinjuures vaid mõned võimalikud näited lõimimisvõimalustest. Erinevaid pilte või muid meediaesitlusi uurides ja tehnikat kasutades on võimalik:

- ▶ loendada, rühmitada, järjestada pildil olevaid asju. Materjaliks sobivad seejuures supermarketite reklaamlehed, mida on võimalik piltide kaupa lahti lõigata ning hinna, toote, värvuse vms alusel rühmitada ja järjestada;
- ▶ otsida reklaamidelt toodete hindu ja võrrelda neid (kallim, odavam);
- ▶ võrrelda omavahel arvutimängudes saadud punkte;
- ▶ analüüsida meediapilte matemaatiliste mõistete abil (vastandid: suur-väike, kaugel-lähedal, sarnane-erinev, vale-õige, ees-taga, kõrge-madal);
- ▶ võrrelda pildi suuruseid (lähivaade, pool pilti, kogu pilt, ülevaade);
- ▶ võrrelda meedia hääli (madalad-kõrged hääled, lühiajalised-pikaajalised hääled), teha neid ise järele;

- ▶ rääkida filmilõikude ja piltide abil ajast (enne, pärast, vanasti, hommik, õhtu jne), mõistatada, millisel päeva- või aastaajal on pilt tehtud, kas see on vana aja pilt või kaasaegne; millest laps seda järeldab;
- ▶ vaadata telekavast televisioonisaadete algusaegu ja nende kestust, püüda neid kellaga seostada;
- ▶ otsida, määrata ja rühmitada sümboleid nt ajakirjandusväljaandes või mobiiltelefonis (tähed, numbrid, märgid);
- ▶ tähelepanuharjutuseks otsida artiklitest üles kõik kokkulepitud numbrid ja tõmmata neile joon alla jms. Meediapilt pole seejuures vaid ajalehes või ajakirjas olev pildimaterjal, aga ka tele- ja arvutiekraanilt kuvatud pilt (sh liikuvad pildid).

Üheks keerulisemaks teemaks on lasteaja matemaatikas ajamõistete kujundamine. Mineviku ja olevikuga tutvumine pakub hea võimaluse erinevate valdkondade lõimimiseks, erinevad meediavahendid võimaldavad ajaloo nähtavaks teha, seda uurida ja selle üle arutleda. Lapsed õpivad jälgima aja kulgu ja põlvkondadevahelisi seoseid.

Raamatuid, fotosid, filme jms meedialiike kasutades saab nähtavaks teha lapse isikliku lähiajaloo, perekonna ajaloo, aga ka Eesti ja maailma ajaloo ning tänapäeva. Ka meedia ajalugu väärib koos lastega uurimist.

Mõned võimalused lõimimiseks:

- ▶ Koguge fotosid ja koostage sugupuid.
- ▶ Tehke pildiseanss või video teemal „Kuidas enne elati” või proovige kujundada selleteemaline joonisfilm või järjepildid.
- ▶ Tehke intervjuusid lapsevanemate või vanavanematega, kuulake ja võrrelge neid omavahel ja laste isiklike kogemustega.
- ▶ Tutvustage vanaaegseid meediavorme (nt varjuteater, tummfilm jms) ning tehke neid ise.
- ▶ Vaadeldge fotodelt või muu meedia abil, kuidas lapsepõlv ja lastega arvestamine on muutunud.

Nimetatud tegevuste kaudu saab jälgida ja analüüsida, kuidas toodetakse meediat kasutades lavastatud olukordi ja keskkondi. Teame me ju kõik, et perefotodki on reeglina lavastused, samuti fotod ajalehtedes ja mujal. See omakorda õpetab üldisemalt ja kriitiliselt hindama meediaesitluste ehtsust.

Meediakasvatus ning mina ja keskkond

Meedia pakub rohkelt võimalusi looduse tutvustamiseks. Inimesed, loodus ja tehiskeskkond on erinevates meediakanalites alati rikkalikult esindatud. Meedia abil võib tekitada looduse vastu huvi, näitlikustada objekte ja loodusnähtusi, millega tavaelus kokku puutuda ei saa. Tänapäeval sünnivadki paljude laste kogemused meedia vahendusel.

Samas peitub tehniliste vahendite abil ümbritseva maailma tutvustamises ka ohte.

Meie mõtlemine on seotud erinevate mõistetega. Väikeste laste jaoks on mõistete avamine ja neist arusaamise kujundamine erakordselt olulise tähtsusega. Kognitiivse õppimise teooria rajaja Jerome Bruner (1956) toob välja, et mõistete omandamine on protsess, mille tulemusena õpib laps tundma esemete, olendite või nähtuste vastavaid tunnuseid, mis aitavad maailma tundmaõppimise kaudu jõuda mõtlemiseni. Mõiste on seejuures sümbolne kujutis, mille aluseks on vähemalt üks iseloomulik tunnus. Mida põhjalikumalt ja mitmekülgsemalt me oleme mõisted omandanud, seda paindlikumalt saame me antud valdkonnas mõelda. Kui meie ettekujutus asjadest piirdub vaid kahemõõtmelise ekraanipildiga, jääb mõiste poolikuks, sest mõiste kujunemine algab vahetust reaalsest tajust. Näiteks soov tutvustada pildi või ekraanikuvandi põhjal lapsele maasikat annab maasikast väga vaese pildi. Õhku jääb rida küsimusi: kui suur on maasikas tegelikult? Ekraani põhjal järeldusi teha ei saa. Kuidas ta lõhnab? Kuidas maitseb? Milline ta katsudes on? Ainus, mida laps tegelikult teada saab, on selle värvus ja iseloomulik kuju. Üksnes väline kuju ei anna aga mõtlemiseks piisavalt toitu. Ekraani (aga ka piltide) kaudu maailma tundmaõppimine aga just selliseid ohte endas sisaldab. See ei tähenda, et arvuti kasutamine oleks halb, küll aga peab meeles pidama, et arvutit ja televiisorit ei tohiks õppeprotsessis kuritarvitada ning et koolieelses eas ei asenda vahetuid kogemusi mitte ükski meedium.

Sarnase katse võib ka lastega koos läbi viia. Esmalt tutvustage lastele mõnda uut asja (näiteks taime) televiisori või interneti vahendusel ning arutlege teemal:

- ▶ kui suur võiks see taim päriselt olla (paluge näidata käega, sõrmedega);
- ▶ kuidas ta võiks lõhnata (magus, hapu, kibe, hea või ebameeldiv lõhn, millist lõhna meenutab jms);
- ▶ milline ta katsudes võiks tunduda (sile, kare, krobeline, soe, jahe jms).

Kui olete laste jaoks uue taimega meedia vahendusel tutvustanud, siis pakkuge võimalus sellega päriselt (reaalselt, füüsiliselt) tutvuda ja leida vastused küsimustele, mida meediumi vahendusel polnud võimalik saada (suurus, lõhn, puudutus ja kui võimalik siis ka maitse). Arutlege seejärel, kuidas on parem uusi teadmisi saada ja uute asjadega tutvuda. Mis annab asjadest parema pildi, kas ekraanimeediumi (TV, arvuti) pilt ja heli või päriselt kogetav pilt, heli, lõhn, puudutus, maitse?

Mõned võimalused valdkondade lõimimiseks:

- ▶ Muinasjuttudes, lugudes ja filmides ei vasta loodusega seotud nähtused või loomade käitumine alati tegelikkusele. Arutlege, kuidas on asjad loodused päriselt.
- ▶ Matkad loodusesse, linnakeskkonda või muuseumisse võimaldavad tutvustada ümbritsevat elu ning meedia aitab omakorda neid süvendada lugude, illustatsioonide, filmide jms kaudu.
- ▶ Arutlege lastega, kuidas loodust meedias kirjeldatakse, ja võrrelge seda isiklike kogemuste ja erinevate allikatega (kui võimalik, reaalse objektidega).
- ▶ Kasutage loodusest saadud kogemusi ja muljeid oma lugude ja meediaesitluste alusmaterjalina (nt PowerPointis fotode slaidiesitlusest „filmi” koostamine oma õppekäigust vms).
- ▶ Tutvuge meediavahenditega, nagu fotoaparaat ja videokaamera, ning mõelge välja erinevaid võimalusi, kuidas neid oma rühmas kasutada.
- ▶ Ehitage olemasolevatest mänguvahenditest tele- või raadiostuudioid jms.
- ▶ Külastage lastega televisiooni- või raadiostuudiot, ajalahetoimetust vms ning kutsuge külla vastava valdkonna inimesi.
- ▶ Kasutage meediast saadud impulsse katsete tegemiseks ja uurimuste alustamiseks (filme vaadates küsige sageli, kas päriselt on ka nii, ning kui võimalik, katsetage koos lastega).
- ▶ Kasutage fotoaparaati, videokaamerat, diktofoni jms tähelepanekute jäädvustamiseks ja tulemuste salvestamiseks. Meediavahendid pakuvad võimaluse teistega kogemusi jagada ning nähtut kinnistada.
- ▶ Vaadeldage lastega loodusfoto portaalidest looduspilte ning proovige neile pealkirju mõelda, mõistatage autorite poolt pandud pealkirju.
- ▶ Võimaldage lastel ise pildistada ning pärast arvutisse laetud piltidest teistele rääkida (mida ja miks pildistasid?). Kui pildistada said kõik rühma lapsed, siis paluge lapsel teiste laste pildistuste hulgas oma pilt üles leida.
- ▶ Jäädvustage õppekäikudel nähtu fotodele ning „taaselustage” pildiseansiga laste kogemused ning kinnistage selle kaudu õpitut. Seejuures on oluline

meeles pidada, et õppeotstarbeliselt on tähtis jäädvustada detailselt pigem vaadeldud objekte kui laste tegevust.

Kunst, muusika, liikumine ja meediakasvatus

Kunst, muusika ja sport moodustavad suure osa ekraanimeedia sisust ning on oluline osa meediakultuurist. Meediakasvatuse seisukohast võimaldavad nimetatud valdkonnad matkimist, dramatiseeringuid ning pakuvad tegevusimpulsse ise tegemiseks.

Mõned võimalused lõimimiseks:

- ▶ lavastage koos lastega nukuetendusi, telesaateid jms dramatiseeringuid. Otsige koos sobilikku taustamuusikat, arutlege, milline muusikaline kujundus võiks valitud sisuga kõige paremini sobida;
 - ▶ kuulake erinevaid helisid ja muusikapalu, arutlege nende sisu üle;
 - ▶ joonistage meediamuljetest pilte või lavastage etendusi, sh kujundage lastega koos lava ja vahendid;
 - ▶ tehke lastega varjuteatrit, joonistage koomikseid ja multfilme (seeriapiltidena);
 - ▶ tutvuge sportlaste, spordialade ja spordisündmustega, võrrelge neid omavahel;
 - ▶ püüdke terviseajakirjades kirjeldatud harjutusi lastega matkida;
 - ▶ tehke käepäraste vahenditega muusikat, salvestage seda diktofoni või muude tehniliste vahenditega ning arutlege, millise meediaesituse taustaks see muusika võiks sobida;
 - ▶ tutvuge meediavahendite abil erinevate kultuuridega, võrrelge neid omavahel. Meediavahendid aitavad täiskasvanute toel kaasa kultuurilise mitmekesisuse mõistmisele;
 - ▶ paluge lastel lavastada nukkudega situatsioone erinevatest ja ebatavalistest olukordadest (nt sõprus, kiusamine jms). Arutlege, milliseid emotsioone üks või teine olukord tekitab;
 - ▶ paluge lastel joonistada pilte sellest, mis neid televiisoris hirmutab. Mõni tegelane? Situatsioon? Mõelge välja erinevaid viise, kuidas nendega toime tulla.
-
-

Suure osa televisioonist moodustavad situatsioonide etendamised ehk teisisõnu näitlemine. Et laps õpiks vahet tegema reaalsusel ja päris elul ning saaks aru sellest, et näitleja filmis ja inimene päriselus pole päris üks ja seesama ning näitlemine on töö nagu iga teine, võiks lastega mängida lavastusmänge.

Enne mängima asumist:

- ▶ arutlege lastega näitleja tööst, tuletage meelde mõni ühine teatriskäik või nähtud telelavastus/film, uurige laste lemmiknäitlejate kohta;
- ▶ arutlege selle üle, mida peaks näitleja oskama:
- ▶ kujutada usutavalt, tõepäraselt ja nauditavalt erinevaid tegelasi (elus, elutuid);
- ▶ väljendada meeleolu, tundeid tegevust jms hääle, miimika, liigutuste ja žestidega;
- ▶ rääkida selgelt ja arusaadavalt;
- ▶ kuulata, jälgida ja arvestada partnerit;
- ▶ suhelda publikuga jms.

Seejärel lavastage lastega mõni lihtsama sisuga näidend ning püüdke eelnevat arvestada ning juhtida lavastamise käigus sellele tähelepanu.

MEEDIAMÄNGUD

Järgnevate õppemängude juurest leiad sa lisaks mängu sisu kirjeldusele ka meediakasvatuse eesmärgid, mida mängud aitavad arendada, kujundada ja kinnistada. Ükski mäng pole lõplik ning edasiarendamise võimalusi on õpetaja jaoks palju. Tuleb leida vaid õige nüanss ning kirjeldatud mängust kujuneb hoopis midagi muud huvitavat.

Käesoleva kogumiku mängudes pööratakse suurt tähelepanu meedia mõistmiseks vajalike eelteadmiste kujundamisele. Mänge, kus meediavahendeid ja sisu kasutatakse vaid teiste õppe-kasvatustegevuste valdkondade arendamiseks (nt ajalehepall liikumistegevustes, kataloogid ja ajakirjad kollaažimaterjalina, õppefilmid erinevate valdkondade õppesisu edastamiseks ning materjal käelisteks tegevusteks jms), sellest kogumikust ei leia. Samas pakuvad meediavahendid ka seal rohkelt võimalusi, mida õpetajad rakendavad, kuid mille taustal pööratakse meediapädevusele vähe või ei pöörata üldse tähelepanu.

Eesmärkide juurest leiad sa üksnes meediakasvatuse põhivaldkondadega seotud eesmärgid. Kindlasti avastad, et nii mõnigi mäng arendab nende kõrval veel tervet hulka erinevaid oskusi, kujundab ja kinnistab teadmisi (nt eneseväljendusoskus, lugemisoskus, kirjutamisoskus, rühmitamisoskus vms). Teiste tegevusega seotud eesmärkide leidmise ja sõnastamise ülesanne jääb selle mängukogumiku kontekstis aga sinu ülesandeks. Kuna meediapädevuse kujunemine on elukestev protsess, leiad sa eesmärgisõnastuses palju viiteid kujunemisele, aga mitte lõplikult saavutatud oskustele.

Enamik siinsetest mängudest on sobilikud 5–7-aastastele lastele. Lihtsamad teisendused sobivad kindlasti ka noorematele lastele. Mängude juures pole vanuseid välja toodud, kuna vaid rühma õpetajad ise tunnevad oma laste võimeid kõige paremini. Õpetajad, kes pole oma tööpraktikasse juurutanud ühiseid arutlemisi lastega, peavad mängu kindlasti lihtsustama ning lapsi rääkima ja eelkõige MÕTLEMA meelitama.

Mänge lugedes võib tunduda, et liiga palju panustatakse laste eneseväljendus- ja jutustamisoskusele. Mõelgem lasteaiaõpetajatena aga sellele, et just nimelt need oskused väärivad maast madalast erilist tähelepanu, kuna tuleviku seisukohalt on tegemist äärmiselt oluliste oskustega, mis tagavad lapsele parema toimetuleku nii koolis, inimsuhetes kui ka meediast ümbritsetud maailmas.

Meeldetuletuseks seegi, et laste jutte ja mõtteid lindistades tuleks neilt eelnevalt kindlasti küsida, kas nad tahavad seda hiljem ise kuulata ja ka teistel kuulata lubada. *Rõõmsat avastamist!*

MEEDIAMÄNGUDE KONKURSI VÕIDUMÄNG!

Meediabingo

Deivi Pard, Vääna Lasteaed-Algkool

Meediamängude konkursi 1. koht

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma oma meediakasutamise vajadusi (mida, miks, kui palju).
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps õpib teistega koos töötama ja tegutsema;
- ▶ Laps omab ettekujutust endast meedia kasutajana.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Mängualus, millel on 9 ruutu erinevate piltidega: jalad, käsi, pea (pilt väljendab mõtlemist), 2 x kõrv, 2 x silmad, 2 x suu. 8 mängukaarti ehk 4 ühte värvi erineva pildiga kaarti ühel mängijal, neli teist värvi kaarti teisel. Kaartidel pildid televiisorist, raadiost, telefonist ja arvutist.

MÄNGU KÄIK:

Mängualuse ja kaardid saab joonistada või meisterdada ise või teha lastega koos. Ajakirjadest piltide väljalõikamine annab võimaluse rääkida trükimeediast ja reklaamist, mida mäng otseselt ei käsitle. Mobiiltelefon on valitud mängu selle laienevate funktsioonide tõttu. Telefon on ühtlasi ka arvuti ja raadio. Ise mängu meisterdades võib ruudustik ja kaartide arv olla suurem, alusel võib olla ka ajalehepilt.

Mängu mängitakse järgmiselt. Laual on mängualus ja kummalgi mängijal on 4 oma värvi kaarti, kas pakis või reas enda ees, pilt allapoole. Noorim mängija keerab ühe oma kaardi ringi ja nimetab, millega ta antud vahendit kasutab (nt raadio pilt = „Kuulan raadiot kõrvadega” jms) ja asetab pildi vastavale ruudule alusel (raadio pilt ruudustikule kõrva pildi peale). Seejärel läheb järjekord teise mängija kätte. Mängija, kes esimesena jõuab oma kaardid alusele ritta laduda, on võitnud. Vahel ei saa kumbki mängijatest rida täis, siis lõpeb mäng viigiga.

Mängu edu võib oleneda lapse põhjendusoskusest ja kohtunikust (täiskasvanu) ning valesid vastuseid tegelikult pole.

Mäng rikastab lapse arusaamist meediast. Põhjendamine ja oma seisukohtade selgitamine annab kujutluspildi sellest, et erinevaid meediavorme saab mitmeti kasutada (nt arvutist pilte jms vaadata, selle kaudu suhelda, sinna midagi kirjutada, muusikat kuulata jne). Laps mõistab, et erinevaid meediavorme tarbides saab ta erinevalt teadmisi (nt televiisorit vaadates, raadiot kuulates jne). Väiksemad lapsed saavad pildidel olevaid asju nimetada, suuremad oma kogemustest jutustada, põhjendada ja argumenteerida (Mida saab arvutiga veel teha? Kas televiisorist tuleva muusika saatel saab tantsida? Kui televiisorist heli ei tule, kas me siis saame aru, mis saates juhtub? Jne). Arutelu võib suunata ka nii, et lapsed jõuaksid rääkides selleni, et meediatarbimine ei ole mõnes mõttes tervislik (silma tervis, liiga pikk aeg televiisori või arvuti taga, vähene liikumine jms).

Tegevused ja mängud televiisori, arvuti ja raadioga

- ▶ Arutlege lastega, mida tähendab mängufilm, dokumentaalfilm, lastefilm, multifilm, seiklusfilm, märulifilm, koguperefilm, ulmefilm, õudusfilm jne. Võrrelge neid mõisteid omavahel. Mida nendes filmides on head? Mida halba?
- ▶ Paluge lastel silmad sulgeda (veel vahvam, siduge salliga kinni). Kuulake seejärel mõnd lühikest multifilmi või filmilõiku ning juhtige nende tähelepanu seal kasutatud muusikale ja helidele. Proovige ilma pildita mõistatada, mis ekraanil võiks sellise muusika ajal toimuda. Jutustage sellest ning vaadake seejärel, mis juhtus päriselt.
- ▶ Kuulake, silmad kinni, filmis olevaid helisid ja kõnet ning püüdke ära arvata, millises tujus võiks olla rääkija. Vaadake hiljem, mida väljendas rääkija nägu ja kehakeel. Proovige seda järele teha.
- ▶ Vaadake ilma hääleta multifilmilõiku ning kuulake juurde erinevat muusikat. Rõõmsat, kurba jms. Arutlege, kuidas see mõjutab seda, mida tegelikult näidatakse.
- ▶ Vaadake lastega koos (mitte päris algusest vaid poole pealt) mõnda lühemat multifilmi või lühifilmi (eelistatult laste jaoks tundmatut) ning lõpetage vaatamine enne lõppu. Paluge lastel arvata, mis juhtus filmis enne ja mis pärast.

Arutlege erinevate võimaluste üle ning vaadake hiljem, kuidas oli filmi autor olukorrad lahendanud. Kas võiks olla ka teisiti?

- ▶ Vaadake koos lastega mõnda lühikest filmilõiku ning uurige, mis toimub põhitegevuse taustal. Rääkige lastega sellest, mida tähendab esiplaan ja tagaplaan. Arutlege, mida inimesed tavaliselt rohkem jälgivad.
 - ▶ Vaadelge, kuidas näevad filmides välja head ja halvad tegelased, kuidas nad käituvad. Matkige nende liigutusi ja arutlege selle üle, milliseid tundeid olukordade matkimine tekitab.
 - ▶ Lõigake lasteajakirjadest multifilmitegelaste pilte, kleepige need pulkade külge ja tehke nukuteatrit.
 - ▶ Arutlege lastega, mis on ühist ja erinevat pea- ja kõrvalosatäitjal. Vaadake filme ja arutlege, millised probleemid seal ette tulid ning kuidas peaosatäitja nendega hakkama sai. Milliseid sarnaseid olukordi on lastel elus ette tulnud ning kuidas lapsed need lahendasid? Mängige nukkudega teistsuguseid olukordade lahendusi ja mõelge loole uus lõpp.
 - ▶ Ehitage koos lastega lemmiktegelasele kodu või lemmikkoht (nt kingakarbis vms). Kasutage seda etenduste dekoratsioonina. Arutlege, kas seda on filmis või multifilmis päriselt näidatud või on see laste välja mõeldud.
 - ▶ Andke lastele vana videokaamera, millega nad saaksid rühmas toimuvat filmida. Vaadake filmi ja proovige mõelda, millise filmiga see kõige rohkem sarnaneb (mängufilm, dokumentaalfilm vms). Lapsed õpivad kiirelt ja saavad tehnikaga väga hästi hakkama.
 - ▶ Mõelge multifilmi välja päris uus tegelane. Kas ta on hea või halb tegelane? Arutlege, kuidas ta võiks multifilmi süžeed mõjutada.
-
-

Telepoiss õpetab

Malle Teder, Rõngu Lasteaed Pihlakobar

Meediamängude konkursi 2.–3. koht

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule.
- ▶ Laps õpib austama teiste inimeste arvamusi ja tõlgendusi.

VAHENDID:

Kangas (must, hall, pruun), mille sisse on lapse näo kõrgusele lõigatud televiisorit meenutav neljakandiline ava (mõõtmetega meeter korda meeter). Paremalt pool ekraani (kangal) on TV-poisi embleem; trükitähtedega sildid, mis asetatakse olenevalt teemast ekraani kohale (muusika, päevauudised, sport, ilmateade, jutuminutid, teleteater jms).

Kogu lasteaiapäev (või telenädal) võib olla üles ehitatud televisioonikava ja erinevate saadete põhimõttel. Näiteks muusika sildi kinnitamine ekraanile tähendab seda, et esinevad lauljad, silt „päevauudised” tähistab uudiste aega nii lastele kui ka õpetajale, „sport” – liikumismäng, võimlemine, „ilmateade” – ilmavaatluse tulemuste tutvustamine, „jutuminutid” – luuletuse lugemine, jutustamine jms, „teleteater” – nukuetendus jms.

MÄNGU KÄIK:

Lapsed on jaotatud kahte gruppi, ühed on „esinejad-näitlejad”, teine grupp „publik”. Esimesena esinevad julgemad lapsed. Kardina taga on koos esinejatega õpetaja abi, kes lepib lastega kokku, millist emotsiooni keegi lastest imiteerib (rõõm, viha, igavus, kurbus, meeleheide, nukrus, kurjus).

Teisel pool „televiisorit” on õpetaja teise grupi lastega. Õpetaja paneb kirja, millist emotsiooni erinevad lapsed mängisid. Kui kõik emotsioonid on ära vaadatud, arutletakse koos lastega, millist emotsiooni keegi kaaslastest matkis. Vahetatakse pooled – esinejatest saavad pealtvaatajad ja vastupidi.

Mängu edasiarendus võimaldab lastel erinevaid emotsioone matkides uudiseid „lugeda”. Pealtvaatajad saavad arutleda, kuidas erinevad emotsioonid uudise kuulamist ja selle sisu mõjutavad (nt kuri hääl ja rõõmus uudis jne).

„Mesilane Maya”

Helbe Laar, Sirje Kasemets, Pärnu Ülejõe Lasteaed
Meediamängude konkursi 2.–3. koht

Meediamäng „Mesilane Maya” põhineb saksa multifilmil „Die Biene Maja”. Film on valminud 2006. a Sonaliin OÜ filmistuudios. Filmi kestvus on 79 min.

Mesilane Maya on üks lõpmata uudishimulik ja vahva tegelane. Lahkunud oma kodutarust, asub ta avastama ümbritsevat maailma, puutudes kokku erinevate positiivsete ja ka negatiivsete tegelastega. Tema sõbrad Willy, rohutirts Flip, ussike Max, hiireke Alexander on alati nõus koos Mayaga seiklusi otsima, nad on niisama uudishimulikud nagu need väikesed televaatajad, kellele see lõbus multifilm on loodud.

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule.
- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps õpib teistega koos töötama ja tegutsema.
- ▶ Laps praktiseerib valikute tegemist.
- ▶ Laps saab end ise loominguiliselt väljendada.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.

VAHENDID:

Multifilm, televiisor, DVD-mängija, käpiknukud (mesilane, rohutirts, ussike, hiir), kõrvalosatäitjatele peakatted (lilled, puukesed, sipelgad, liblikad, põrnikad ...), dekoratsioonid.

MÄNGU KÄIK:

Eeltöö mänguks:

- ▶ Lapsed vaatavad eelnevalt multifilmi „Mesilane Maya”, vahetavad muljeid ja arutlevad õpetajaga nähtu üle.
- ▶ Lapsed valmistavad kunstitegevustes erinevatest materjalidest peakatted ja dekoratsioonid.
- ▶ Valmistatud vahendite hulgast saavad lapsed valida ise meelepärased.

Rühmaruumi on paigutatud palju erinevaid vahendeid, ka selliseid, mida ei ole kajastatud multifilmis. Lapsed peavad valima just need käpiknukud, peakatted ja vahendid, mis olid olemas ka vaadatud multifilmis. Vaadeldakse ja arutletakse, kas leiti õiged vahendid.

Koos lastega arutletakse, mida tähendavad mõisted „peaosatäitja”, „kõrvalosataitja”.

Arutletakse tegelaste karakteri (iseloomu) üle ning otsustatakse, millised vahendid oleksid osatäitjate jaoks sobilikud.

Lapsed saavad vabalt valida, milliseid situatsioone nad multifilmist matkida soovivad. Vastavalt tegelastele valitakse esinejate rühmad, kes hakkavad erinevaid löike ette mängima. Eelnevalt lepitakse kokku, et ükski rühm ei korda teiste mängitud varianti.

Mängu lõpus istuvad lapsed ringi ja igal lapsel on võimalus avaldada arvamust oma mängitud karakteri kohta (Mis meeldis? Mis ei meeldinud? Miks? Kas tegelane oli positiivne või negatiivne? Kas tema käitumine oli hea või halb?).

Mängu võib mängida ükskõik millise multifilmi süžeele toetudes. Ning mõelda juurde meediakasvatuse eesmärkidest ja sisust tulenevaid teisendusi.

Reporterimäng

EESMÄRK:

Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Lindistus intervjuust, mängumikrofon (või ka asendusmänguasi), mängukaamera (nt ise meisterdatud), võimalusel videokaamera või diktofon.

MÄNGU KÄIK:

Enne reporterimängu mängimist:

- ▶ vaadelda televiisorist või arvutist koos lastega mõnda päris reporteri intervjuud;
- ▶ vestelge nähtust (Mida reporter teeb? Kuidas käitub? Kuidas intervjuueeritavat kõnetab? Mida küsib? Miks on reportereid vaja? Jms);
- ▶ mõelge koos, millistel teemadel võiks lapsi intervjueerida (nt sõbrad, lemmikloomad, lemmikmänguasjad jms);
- ▶ mängu rikastamiseks arutlege selle üle, kuidas jõuab pilt intervjuust televiisorisse, rääkige kaameramehe tööst.

Mängu käigus:

- ▶ Reporteri rolli võib anda kohe lapsele, kes leiab endale intervjuueeritava ja viib läbi intervjuu, aga õpetaja võib ka ise kõigepealt lapsi intervjueerida.

- ▶ Võimalusel filmige laste intervjuusid ning vaadake neid televiisorist.
- ▶ Päris videokaamera puudumisel võib mängu tuua ka „mängukaamerad” ja „mängukaameramehed”.
- ▶ Vahetage rolle – intervjuueeritavast reporteriks ja vastupidi. Arutlege, millises rollis oli toredam ja lihtsam olla. Miks?

Sama mängu võib mängida ka raadioreporteriks kehastudes. Sellisel juhul võib vahendina kasutada diktofoni ning lindistust pärast kuulata ja analüüsida.

Intervjuumäng

Mängu algne idee pärineb R. Simansoni raamatust „Lapse õigused”

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).
- ▶ Laps saab end ise loominguliselt väljendada.

VAHENDID:

Diktofon või magnetofon.

MÄNGU KÄIK:

Mängige lastega jutusaadet, kus kutsute endale külalise ning küsite temalt erinevaid küsimusi (valik küsimusi on mängukirjelduse lõpus). Kui mäng on lastele tuttav, võite intervjuueerija rolli ka lastele pakkuda.

Ruumis võiks olla vaid intervjuueerija ja laps. Hiljem mõistatatakse ühiselt lindistust kuulates, kellega intervjuud tehti.

Intervjuumängu juures saab lastega arutleda ka selle üle, kas lindile öeldut saab muuta ning miks on vaja hoolega mõelda, mida mikrofoni sisse öeldakse. Aga ka seda, kuidas laps ennast intervjuueeritavana tundis, kas see oli meeldiv või ebameeldiv tunne. Miks?

Mõned võimalikud küsimused:

- ▶ Mis on sinu lemmikmänguasi? Miks? Sinu lemmiktoit?

- ▶ Kas sul on õdesid või vendi? Kas sa tahaksid, et neid oleks rohkem või vähem? Miks?
- ▶ Mida sulle meeldib kõige rohkem oma perega koos teha?
- ▶ Kui suurt peret sa endale tahaksid?
- ▶ Nimeta asju, mis sind rõõmustavad, kurvastavad, vihastavad.
- ▶ Kelleks sa tahaksid saada, kui suureks kasvad?
- ▶ Mis sulle inimestes meeldib? Mis ei meeldi?

Soovi korral võite enne intervjuud lastega koos mõnda jutusaate lindistust vaadata. Tore oleks, kui tegemist oleks ka sisu mõttes lapsi hariva jutusaatega (nt saatekülaliseks mõni lastekirjanik või loodusemees). Heaks abimaterjaliks on telekanalite saadete arhiivid.

Naljaked diktorigid

Mängu algne idee pärineb S. Raadiku mängukogumikust „Õpime mängides. Draamakasvatus lasteaias ja algklassides”

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Lugeda oskavate laste puhul lihtne, mõnelauseline uudis, teiste puhul pähe õpitud luuletus.

MÄNGU KÄIK:

Kujundage rühmaruumi käepärastest vahenditest televiisori ekraan ning paluge lastel olla kordamööda diktorigid, kes loevad uudiseid või esinevad luuletusega. Iga diktor saab uudist lugeda 2 korda, sest uudiseid tuleb lugeda erinevas mee- leolus vastavalt õpetaja või kaaslaste ettepanekule. Meeleolud ja emotsioonid võivad olla järgmised: naerdes, nuttes, rõõmsalt, kurvastades, reipalt, loiult, üllatunult, imestades, vihaselt, kavalalt, narritades, häbistavalt, põlastades, uniselt, salaja, jonnides jne.

Samuti võib kasutada erinevaid rolle (peen preili, kena daam, raporteeriv sõjaväelane, haige vanake, arg laps, häbelik tüdruk, nõudlik peremees jms).

Mängu käigus võiks lastega arutleda selle üle, kuidas erinevad emotsioonid ja inimesed mõjutavad seda, kuidas me uudist vastu võtame (Kas see oli kurb või rõõmus, meeldiv või ebameeldiv uudis? Vms. Millest see sõltub?)

Tekstilugeja

EESMÄRK:

- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).
- ▶ Laps saab end ise loominguliselt väljendada.
- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.

VAHENDID:

Lühike multifilm (või filmilõik) mõnest lasteportaalist internetis, YouTube´ist, videolt, DVD-lt vms, televiisor või arvuti.

MÄNGU KÄIK:

Enne mängu:

- ▶ vaadake lastega mõnd lõiku pealeloetud tekstiga filmist. Jälgige koos lastega, kuidas liiguvad inimeste suud ning kas see läheb kokku sellega, mida nad kuulevad;
- ▶ arutlege, kuidas võiks nimetada seda inimest, kes filmidele tekste peale loeb. Kuidas ta võiks oma tööd teha?

Mängu käigus:

Pange mängima ilma hääleta multifilm (väga hästi sobivad selleks Jussi multikad). Andke lastele ülesanne vaadata filmi ning püüda mõelda, millest tegelased võiksid omavahel rääkida. Arutlege lastega erinevate tekstide võimalusest ja erinevatest arvamustest.

Seejärel paluge lastel ise tegelaste tekstid välja mõelda ning „lugeda” kordamööda multifilmile teksti. Jälgida võiks ka seda, et teksti öeldaks siis, kui tegelasel liigub suu.

Mäng sobib väikesele rühmale. Erinevate multifilmide puhul saate mängu mängida igal õhtupoolikul, pakkudes kõikidele lastele võimaluse olla tekstilugeja.

Hiljem võib kuulata päris teksti ja arutleda selle üle, mida lapsed ise välja mõtlesid ning mis mutifilmi autor päriselt oli mõelnud. Lastele võiks seejuures

selgitada, et erinevad tõlgendused pole valed ega halvad, vaid tegemist ongi autori enda loominguga.

Multifilmi pantomiim

EESMÄRK:

- ▶ Laps saab end ise loominguiliselt väljendada.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Lühike multifilm (või filmilõik) mõnest laste portaalist internetis, YouTube´ist, videolt, DVD-lt vms, televiisor või arvuti.

MÄNGU KÄIK:

Vaadake koos lastega lühikest filmilõiku või multifilmi (nt „Karupoeg Puhh” vms, kus on ekraanil rohkem tegelasi). Paluge igal lapsel mõelda ühele tegelasele ning matkida tema tegevust. Kaaslaste ülesanne on mõistatada, millise tegelasega multifilmist oli tegemist. Esimesena õigesti arvanud laps saab õiguse järgmisena oma tegelast järele aimata.

Tuttava telesaate pantomiim

Mängu algne idee pärineb S. Raadiku mängukogumikust „Õpime mängides. Draamakasvatus lasteaias ja algklassides”

EESMÄRK:

Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Soovi korral kujundatud televiisoriekraan.

MÄNGU KÄIK:

Mängijad valmistavad ette mõne tuntud ja populaarse telesaate pantomiimi.

Pealtvaatajate ülesanne on ära arvata, millist saadet kujutati.

Tummfilm

Enne mängu võiks rääkida pisut sellest, millised olid filmid vanasti (ilma hääleta) ning kui võimalik, siis ka vaadata mõnda (nt Charlie Chaplini filmid, filmilõike leiad YouTube´ist) ning püüda mõelda sellele, millise loo näitleja ilma hääleta „rääkis“.

EESMÄRK:

Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Soovi korral kujundatud televiisori ekraan.

MÄNGU KÄIK:

Mängijad mõtlevad välja (või saavad õpetajalt situatsiooni lühikirjelduse) ning etendavad selle sõnu ja häält kasutamata kaaslastele. Kaaslased peavad mõistatama, mida näitlejad „õelda“ tahtsid.

Vahetatakse rollid ja etendatakse kas iseseisvalt või õpetaja situatsioonikirjelduse alusel uus tummfilm.

Varjuteater

EESMÄRK:

Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Laulamp.

MÄNGU KÄIK:

Valige varjuteatriks lage hele sein ning pange suunaga seina poole toa teise otsa laualamp. Õpetage lastele kujutama käte poolt tekitatud varjude abil erinevaid loomi, paluge lastel neid ise välja mõelda ning etendage varjuteatrit.

Huvitavaks võimaluseks on seegi, kui paluda ühel lapsel istuda näoga seina poole ning teised lapsed kõnnivad tema selja tagant ükshaaval läbi ning arvaja ülesandeks on varju järgi mõistatada, kes temast möödus. Keerulisema mõistatamisvariandina võib paluda lastel oma välimuses midagi muuta.

Vaatlejat vahetatakse.

Televaataja mäng

Mängu algne idee pärineb S. Raadiku mängukogumikust „Õpime mängides. Draamakasvatus lasteaias ja algklassides”

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule.
- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps omab ettekujutust endast meedia kasutajana.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID: –

MÄNGU KÄIK:

Televiisorivaataja paneb mängult tööle televiisori ja asub vaatama saadet, millele ta eelnevalt mõtles. Vaadates kujutab ta ette, mida ta televiisorist näeb ja elab nähtule „televiisori” ees kaasa.

Teiste laste ülesanne on mõistatada televiisorivaataja kehakeelt jälgides, milline saade võiks televiisorist tulla.

Pärast arutletakse koos, mida vaataja nägi ja mis kutsus esile selliseid emotsioone.

Vaatajad ja saated vahelduvad.

Tuju mäng

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule.
- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Lühike multifilm (või filmilõik) mõnest laste portaalist internetis, YouTube´ist, videolt, DVD-lt vms, televiisor või arvuti.

MÄNGU KÄIK:

Vaadake koos lastega multifilmi lõiku, kuid keerake hääl maha. Proovige tegevuse järgi mõistatada, millises tujus oli tegelane, millest rääkis, mida tundis. Peale lühikest arutelu kuulake klippi häälega.

Arutlege selle üle, mida saite tänu häälele filmist rohkem teada, mida räägib hääl meile tegelase tunnetest ja tujust jms.

Lisaks sellele võite proovida erinevaid filmifraase matkida erineva intonatsiooniga (rõõmsalt, uniselt, reipalt, kurjalt, pahuralt, nutuselt, kurvalt jne) ning arutleda, kuidas räägitu mõjus (kas hästi või halvasti).

Nägude tegemise mäng

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule.
- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Mõni lastefilm, kus on tegemist erinevate emotsioonide väljendamisega (nt Pipi, Karlsson katuselt vms), televiisor või arvuti vaatamiseks.

MÄNGU KÄIK:

Kuulake koos lastega multifilmi (seljaga televiisori poole) ning proovige mõelda, milline on rääkija näoilme rääkimise ajal. Matkige arvatavaid ilmeid.

Siis pöörake ringi ja vaadake sama filmilõiku uuesti ning vaatamise ajal matkige samuti rääkija näoilmeid.

Arutlege pärast, kas lapsed arvasid kusagil valesti ja miks. Mis neid eksitada võis?

Saate vead

EESMÄRGID:

- ▶ Laps saab end ise loominguliselt väljendada.
- ▶ Laps õpib teistega koos töötama ja tegutsema.

VAHENDID:

Lühike multifilm (või filmilõik) videolt, DVD-lt vms, televiisor, soovi korral ka videokaamera.

MÄNGU KÄIK:

Vaadake lastega filmi ning paluge neil nähtud liigutusi nähtule vastupidiselt kaasa teha. St kui tegelane astub ette, siis lapsed astuvad taha, kui tegelane naerab, siis lapsed teevad nutu häält jne.

Kui on olemas võimalus tegevust filmida, saab pärast lastega „tagurpidifilmi” vaadata ja arutleda, mis toimus ekraanil kuidas paistab film laste poolt esitatuna.

Korraldused võivad olla enne mängu ka teistsugused. Tegevust võib lihtsalt matkida, teha neid järele peegelpildis, ühe liigutuse võrra hiljem jne.

Katkine televiisor

Mängu algne idee pärineb S. Raadiku mängukogumikust „Õpime mängides. Draamakasvatus lasteaias ja algklassides”

EESMÄRK:

- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Mänguteleviisor (raadio), mängu- või pärismikrofon, võimaluse korral diktofon, magnetofon või videokaamera.

MÄNGU KÄIK:

Lapsed esinevad televiisoris nii, et esinejat pole kuulda. Vaatajate ülesanne on püüda suu järgi aimata, millest käib jutt, mis laulu esitati vms.

Lastega võib arutleda koos selle üle, mis on esineja mõistmiseks ja temast aru saamiseks oluline. Kas ka midagi muud peale kuulmise?

Raadiosaade

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule.
- ▶ Laps õpib teistega koos töötama ja tegutsema.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).
- ▶ Arenevad lapse kognitiivsed, motoorsed ja tehnilised oskused.
- ▶ Laps saab end ise loominguliselt väljendada.

VAHENDID:

Sirm, linaga kaetud laud vms „peitupugemise” koht, soovi korral CD-mängija muusika mängimiseks, soovi korral diktofon.

MÄNGU KÄIK:

Eeltöö mänguks:

- ▶ Enne mängu võiks lastega kuulata koos raadiot ning juhtida nende tähelepanu sellele, kuidas teeb raadiodiktor (-diskor) oma tööd – mida räägib? Mida raadiost kuulata saab (muusika, uudised, reklaam, teated, kuulajamängud jms)? Millise häälega diktor räägib? Milline ta võiks välja näha? Jms.

- ▶ Võrrelge televiisorit ja raadiot, mõelge sellele, millised on teletöö ja raadiotöö erinevused ja sarnasused.
- ▶ Koos lastega võite arutada seda, kas ka raadios oleva inimese tuju võib hääle järgi ära arvata. Proovige kordamööda peidus olles öelda kokkulepituid lauset naeratades, mossitades, pahuralt, uniselt jne. Kas hääli on ühesugune või erinev?
- ▶ Lindistage erinevate emotsioonidega öeldud laused (soovitav oleks kirja panna, kes kuidas lauset ütles ja nii, et kaaslased ei näe) ning lindistust ette mängides mõistatage, millises tujus oli rääkija.

Mängima asudes:

Saatejuhid poevad teiste eest peitu (sirmi taha, laua alla vms kohta). Saatejuhtide hääli peab olema hästi kuulda. Saate teemad võite valida vastavalt päeva teemale, õpitud luuletustest, päevakajalistest uudistest vms. Diktori matkimise vahele võib panna mängima muusikat, teha soovilugude kuulamist, kutsuda mõni teine laps rääkima ilmast, tegema reklaami jms. Soovilugude mängimine laste mõnelt lemmikplaadilt nõuab CD-mängija kasutamise oskust ning oskust leida (lugeda) plaadiümbriselt õige lugu ning valida õige loo number.

Kindlasti on oluline see, et olete eelnevalt koos lastega kuulanud raadiot ja arutlenud selle üle, kuidas ja millest diktor(id) räägib(vad), kuidas juhatatakse sisse muusika, räägitakse selge häälega ja kordamööda jms.

Kes räägib?

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib teistega koos töötama ja tegutsema.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Diktofon, õpetaja poolt ette valmistatud päevakajaline lasteaiaaudois, mitu uudist või teated lastele.

MÄNGU KÄIK:

Õpetaja kutsub lapsi kordamööda ukse taha ning palub neil öelda diktofonile (ka magnetofonile) 2–3 kokkulepituid lauset uudisest. Uudis(ed) peaks(id) olema nii pikk(ad), et iga laps saaks lindile rääkida. Õhtupoolikul või järgmisel

hommikul, kui ukse taga käinute järjekord on lastel meelest läinud, mängige salvestis lastele jupikaupa ette ja proovige mõistatada, kes lastest „raadios” räägib. Lõpuks kuulake koos ära kogu uudis. Tore oleks, kui selle tulemusel saavad lapsed teada midagi toredat, mis neid kas samal päeval või varsti ees ootab (nt jõulupidu, teatrikülastus, õppekäik, pidu vms).

Tegevused ja mängud ajalehtede ja ajakirjadega

- ▶ Arutlege lastega, mille poolest erinevad ajalehed ja ajakirjad. Ajalehtede ja ajakirjade vaatlemine/uurimine.
- ▶ Arutlege, mis on uudis. Mõelge koos uudiseid ning paluge lastel neid välja mõelda.
- ▶ K. Ugur pakub uudiste üle arutlemiseks välja rea küsimusi, mida sobib ka lastega uudiste üle arutledes aluseks võtta. Küsimused on järgmised: Kes on tegelased? Mis toimus? Kus tegevus toimus? Millal tegevus toimus? Kuidas tegevus toimus? Miks tegevus toimus? Loomulikult ei saagi me alati uudisest kõige kohta infot ning õpetaja ülesanne ongi seejuures olla uudise sisu ja arutelu vahendaja. Vahel on vahva lapsi ka „trikiga” küsimustega arutlema meelitada, teades, et tegelikult artiklis sellest juttu polnudki.
- ▶ Millest räägivad pildid ajakirjades? (Konkretiseerib sisu, illustreerib ja elavdab teksti.)
- ▶ Vaadeldge ja uurige erinevaid ajakirju – mille poolest erinevad erinevate ajakirjade pildid (nt Täheke, Tehnikamaailm, Pere ja Kodu, Kodu ja Aed, Naisteleht jms), mida nende piltidega meile öelda tahetakse?
- ▶ Võrrelge ajakirjade pilte ajalehtede piltidega, leidke sarnasusi ja erinevusi.
- ▶ Mõelge ajalehtedes ja ajakirjades olevatele piltidele allkirju.*
- ▶ Vaadeldge ja uurige ajakirjades ja ajalehtedes erinevaid tekste (kuulutus, reklaam, artikkel, koomiks, karikatuur, ristsõna jms), võrrelge neid omavahel.
- ▶ Lugege lastele artiklite pealkirju ning paluge lastel mõistatada, millest võiks artiklis juttu olla. Võrrelge laste arvamusi artikli tegeliku sisuga ning arutlege selle üle, mida pealkiri räägib ning kas alati saab pealkirja usaldada.

** Fotoallkirjad on ajalehe ühed loetavamad osad, mis seletavad ja täpsustavad fotol olevat ning ühendavad foto ja uudise omavahel.*

- ▶ Lugege lastele ajakirjadest ja ajalehtedest lühikesi uudisnupukesi ning paluge lastel neile pealkirju mõelda. Arutelu väärrib see, et ühel uudisel võibki olla mitu sobilikku pealkirja.
 - ▶ Vaadake koos ajalehtede ja ajakirjade pilte ning proovige mõistatada, milliste emotsioonidega on piltidel tegemist. Kas pildil olevad inimesed on rõõmsad või kurvad, üllatunud või masendunud jne.
 - ▶ Proovige mõistatada, millest võiks rääkida pildi kõrval olev artikkel.
 - ▶ Lugege koos lühemaid ajalehe- või ajakirjaartikleid ning püüdke analüüsida, miks selle artikli või uudise juures just selline pilt on. Parim materjal laste jaoks on ajalehtede ja ajakirjade lühikesed uudisnupukesed.
 - ▶ Valige ise artikli juurde sobilik pilt (näiteks erinevate piltide hulgast, mis lapsed on ajalehtedest ja ajakirjadest varem välja lõiganud).
 - ▶ Paluge lastel väljendada erinevaid emotsioone, pildistage neid ning arutlege, millise uudise juurde tehtud pildid sobiksid.
 - ▶ Paluge lastel jutustada uudistest, mida nad televiisorist vm on kuulnud/näinud. Pange need kirja ja kujundage oma ajaleht. Paluge lastel uudiste juurde sobivad pildid joonistada või ajalehtedest/ajakirjadest välja lõigata ning kleepida. Samuti võib koostada ka oma rühma uudiseid kajastava ajalehe/ajakirja.
 - ▶ Vaadeldge ja uurige koos lastega ajalehtedest ja ajakirjadest kuulutusi. Millest need räägivad? Mida seal kirjutatakse? Kuidas need on kujundatud? Seejärel proovige ise kuulutusi kujundada (nt iga laps kujundab oma kapi peale ise jõulupeo kuulutuse). Vajadusel võib õpetaja teksti ette kirjutada ning lapse ülesandeks on tekst tähelepanelikult maha kirjutada ning jälgida, et kirjutamisel ei jääks ükski täht ega number vahele. Arutlege, mis juhtuks, kui kuulutusele kirjutada kogemata vale kuupäev või vale kellaaeg.
 - ▶ Vaadeldge ja uurige ajakirju ja postimüügikatalooge. Arutlege lastega, mille poolest nad erinevad. Mis on kataloogi eesmärk? Mida tuleb teha kataloogist kauba saamiseks? Kuidas kauba eest makstakse? Mille poolest erineb kataloogist ostmise poest ostmisest?
 - ▶ Vaadeldge koomikseid ja otsige sealt pilte, kus on tegemist agressiivse käitumisega, uurige tegelaste näoilmeid, matkige neid ja lavastage pantomiim. Proovige sama koomiks ka häältega lavastada. Tuletage lastele meelde, et päriselt ei tohi üksteisele haiget teha.
-
-

Tegevused ja mängud reklaamidega

Reklaamiteadlikkuse kujunemisele aitavad kaasa selgitamine ja arutelud lastega.

Rääkige lastega sellest:

- ▶ Mis on reklaam ja miks reklaame tehakse? Mis kasu võiks reklaamidest olla, kas ka midagi negatiivset? Millised reklaamid meelitavad ostma ja miks? Milline on reklaamil kujutatud elu? Ja kas see on päris eluga sarnane või sellest erinev?
- ▶ Otsige ajakirjadest ja ajalehtedest reklaame, arutlege, mille poolest erineb reklaam artiklist, proovige reklaame ise kujundada. Arutlemiseks sobivad järgmised küsimused:
 - Millised pildid on värvilisemad?
 - Milliseid pilte on lõbusam vaadata?
 - Millistele piltidele on lisatud teksti või kaunistusi?
- ▶ Leidke ajakirjast ühe ja sama toote mitu erinevat reklaami. Võrrelge neid omavahel. Arutlege, kuidas ja miks ühte ja sama toodet erinevalt reklaamitakse.
- ▶ Ajakirjade reklaame uurides:
 - ▶ andke lastele ülesandeid leida sealt konkreetseid pisidetaile (nt kartuli-krõpsude reklaam – leia reklaamilt sibul jms);
 - ▶ võrrelge sarnaste toodete reklaame omavahel (nt jogurti reklaamid vms);
 - ▶ püüdke leida, mis on reklaamil valesti. Mis pole päris elus nii, nagu reklaamis näidatakse?
- ▶ Vaadeldge reklaampilte ning juhtige tähelepanu toodet reklaamivate inimeste kehakeelele. Proovige neid liigutusi koos lastega matkida. Võrrelge inimesi reklaampiltidel ning tavalistel ajakirja- ja ajalehepiltidel, matkige erinevaid poose ning arutlege erinevuste üle. Sellised pildivaatlused aitavad lastel mõista piltide eesmärki ning kaitsta neid tulevikus visuaalse manipuleerimise eest.
- ▶ Lavastage ise lastega reklaame ajakirjades olevate reklaampiltide järgi, pildistage need. Vaadake pilte arutlist ning võrrelge neid päris reklaamidega. Lavastage ilma eeskujudeta reklaame ning leidke sarnasusi päris reklaamidega.

Reklaami eesmärk on juhtida vaataja tähelepanu kindlale tootele/teenu- sele ning tekitada temas soovi seda kasutada. Reklaam eristub seetõttu muust meediamaterjalist.

Enne mängude juurde asumist veel mõned kommentaarid reklaamide mõjutamisvõtete kohta, mida õpetajad peaksid teadma ning mis aitavad reklaame lastega asjakohasemalt analüüsida.

Mõjutamisvõtted reklaamides on näiteks:

- ▶ **Liialdamine** (arutlege lastega näiteks selle üle, kas see reklaamitav jogurt on tõepoolest maailmas kõige parem jogurt ning kas sellest pole olemas ühtegi paremat ning kas see, mis ühele inimesele hea, on seda tingimata ka teisele).
- ▶ **Meelitamine** (arutlege lastega, kas teatud toodete kasutamine teeb nad toredaks, heaks, lahedaks jne – kas selleks muud polegi vaja?).
- ▶ **Faktide valikuline esitamine** (lihtsam, kuid aeganõudvam viis oleks siin ise koos lastega katseid läbi viia ja vaadata, kas üks pesupulber peseb teisest tõepoolest paremini jms).

Täiskasvanuna võime me arvestada veel sedagi, et vahel püüavad reklaamid meid **hirmutada** (nt higistamine, hammastest ilmajäämine jms), **seksuaalsuse rõhutamine**, **grupile apelleerimine** (Kas kindla toote tarbimine tagab mulle sõbrad?), **reklaamikeel** (vähem verbe, rohkem omadussõnu – tutvustatakse toote omadusi ja suunatakse käitumist).

Reklaamiklubi

Sigrid Kigaste, Viiratsi valla Lasteaed Rüblik

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).
- ▶ Laps saab end ise loominguliselt väljendada.

VAHENDID:

Üks suurem läbipaistmatu riidest kott, erinevad tühjad toiduainete pakendid.

MÄNGU KÄIK:

Õpetajal on suurem riidest kott, kus on sees erinevad toiduainete või maiustuste, karastusjookide vms pakendid. Lapsed istuvad ringis, õpetaja nende hulgas.

Lapsed loosivad pimesi kotist endale ühe pakendi, saavad seda katsuda, vaadata, uurida, mõistatada, otsida pakendilt pilte, mis võiks tal aidata teada saada, mis selles pakendis võis sees olla. Lapsed tutvustavad kordamööda

teistele, mis tema arvates selles pakendis sees oli, kas see oli magus, mida sellest valmistada saaks, millest see on valmistatud, kas see on tervisele kasulik või mitte. Õpetaja ja teised lapsed saavad seejärel avaldada oma arvamust ning lisada ja täiendada räägitut oma mõtetega.

Peale arutelu saavad lapsed kujundada oma tootele reklaami.

Reklaamimäng

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule.
- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Lihtsamalt mõistetavad ja sobiliku sisuga reklaamklipid televisioonist või internetist (nt YouTube ja otsisõnadeks *ad*, *advertisement*, *commercial*), aga ka ajalehtedest ja ajakirjadest. Arvuti, televiisor või ajakirjad.

MÄNGU KÄIK:

Vaadake lastega koos reklaami ning proovige mõistatada, mida reklaamiti. Arutlege lastega, miks seda just nii reklaamitakse. Kas see, mida reklaamist nähti, on päris eluga sarnane? Kas päriselt saab nii olla? Mida võiks sellise reklaamiga veel reklaamida?

Valitud reklaamid võiksid olla lõbusad ja innustada lapsi ise reklaamlauseid välja mõtlema või jätkutegevusena reklaame joonistama.

Reklaamitegijad

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib tundma meedia mõju oma emotsioonidele ja elule.
- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Erinevad ajakirjareklaamid, kott erinevate pildikaartidega.

MÄNGU KÄIK:

Kutsuge lapsed reklaamitegijate koosolekule. Vaadeldge koos erinevaid reklaame, lugege reklaamlauseid ning arutlege selle üle (vt eelmise mängu küsimusi). Arutlege, kas see, mida reklaamis näidatakse ja räägitakse, on alati tõsi.

Seejärel paluge igal lapsel tõmmata kotist pimesi üks pildikaart ning mõelda oma „tootele” reklaamlause. Arutlege koos ja aidake ühiselt neid, kes hätta jäävad.

Lõpuks paluge igal lapsel kujundada oma tootele reklaam.

Sobib, ei sobi

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Erinevate reklaamide väljalõiked ajakirjadest, kaardid reklaamlausetega.

MÄNGU KÄIK:

Üks võimalus mängu mängimiseks on see, et lapsele antakse 4–5 reklaami

ning neile vastavad reklaamlaused. Lapse ülesanne on leida reklaami juurde õiged reklaamlaused ning oma valikuid põhjendada.

Teiseks mänguvõimaluseks on see, et pooltele lastele antakse kätte reklaamid ning teistele reklaamidele vastavad reklaamlaused. Reklaamlausetega lapsed tõstavad kaardid üles ning reklaampiltidega lapsed peavad leidma õige reklaami. Jällegi tuleks oma valikuid põhjendada.

Mängu jätkuks võib lastega arutleda selle üle, kas üks ja sama lause sobiks erinevate reklaampiltide juurde.

Reklaami memoriin

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Vanad ajakirjad (reklaamide otsimiseks), kataloogid ja supermarketite kampaaniate reklaamid (väikeste pildikaartide saamiseks).

MÄNGU KÄIK:

Mängu võib valmistada koos lastega.

Lõigake ajakirjadest välja 10 või enam laste jaoks sobiliku sisuga reklaami (huvitavam oleks, kui tegemist on reklaamidega, kus reklaamitava toote äraarvamine poleks liiga lihtne) ning igale reklaamile vastava toote pilt mõnest kataloogist vms. Soovi korral võib kataloogidest välja lõigatud pildid kleepida tugevamale aluspaberile.

Iga laps loosib endale ühe või mitu mängualust (mida vähem lapsi, seda põnevam mängida) ning kordamööda hakatakse tagurpidi olevaid mängukaarte ringi keerama ning püütakse otsustada, kas võetud kaardil olev pilt sobib mängu aluseks oleva reklaamiga või mitte. Laps peaks oma otsust ka põhjendama. Sobimatu kaart pannakse tagurpidi maha tagasi ja mängu järjekord läheb järgmisele lapsele. Meelde tuleb jätta see, kuhu üks või teine kaart

laual paigutatakse, see võimaldab lihtsama vaevaga oma reklaamile sobilik toode leida. Mängu on soovitatav mängida täiskasvanu juuresolekul, kes vajadusel küsimustega suunab ja arutelu juhib.

Lugeda oskavate lastega võib sama mängu mängida ka väljalõigatud reklaamlauseid kasutades, asendades vastavalt kas reklaamid või pildikaardid reklaamlauseetega.

Reklaami kontroll

Mängu algne idee pärineb K. Uguri materjalist „Meediaõpetus põhikoolis. Tugimaterjal õpetajale”

EESMÄRK:

- ▶ Arenevad lapse kognitiivsed, motoorsed ja tehnilised oskused.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Igale lapsele paljundatud ajakirjareklaam, värvilised pliiatsid.

MÄNGU KÄIK:

Jagage igale lapsele kätte mõni ajakirja- või ajalehereklaam, kus on piisavalt teksti, kuid mitte ülemäära ja liiga väikeses kirjas. Andke lastele ülesanne, et kuna selles reklaamis tohib mängult olla vaid kindel arv (nt 10) kokkulepitud tähti (nt A), siis laste ülesanne on vaadata, kas see päriselt ka nii on.

Laps saab ülesandeks kõikidele A-tähtedele ring ümber tõmmata ning seejärel need kokku lugeda. Pärast saab võrrelda, kes sai kõige rohkem ja kes kõige vähem ning ühiselt uurida, kui palju oli tegelikult. Mitme võrra eksiti.

Ülesannet saab keerulisemaks muuta nii, et lepitakse kokku rohkem otsitavaid tähti ning iga tähe märkimiseks kasutatakse erinevat värvi pliiatsit.

Tegevused ja mängud fotode ja fotoaparaadiga

Enne ja pärast pilti

Mäng pärineb S. Raadiku mängukogumikust „Õpime mängides. Draamakasvatus lasteaias ja algklassides”

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Pildid ajalehtedest ja ajakirjadest.

MÄNGU KÄIK:

Mängu juht näitab mängijatele ajalehe- või ajakirjafotot, millel erinevad elusolendid on tegevuses või erinevates asendites. Mängijad vaatavad pilti ning püüavad selle detailselt meelde jätta. Seejärel püütakse kordamööda matkida pildil olnud tegelast.

Teise variandina võiks lapsed proovida matkida tegevust, mis võis toimuda enne pildistamist, ning lavastada see hetkeni kui toimus pildistamine. Lavastus võib olla esitatud pantomiimina ning kaaslased saavad mõistatada, millist tegevust matkiti.

Sama võib lavastada ka vastupidiselt. Alustada matkimist pildi jäljendamisega ning mõelda sinna tegevuse järg.

Fotograaf

Mäng pärineb S. Raadiku mängukogumikust „Õpime mängides. Draamakasvatus lasteaias ja algklassides”

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.

- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Päris- või mängufotoaparaat.

MÄNGU KÄIK:

Lastega lepitakse kokku, kes on fotograafid ja kes pildistama tulevad inimesed.

1. variant

Iga laps mõtleb välja poosi, kuidas soovib, et teda pildistatakse, ning näitab seda kaaslastele. Kaaslased pildistavad last soovitud poosis.

2. variant

Lapsed otsustavad, kas pildistama minnakse üksi, paarilisega või grupis. Seejärel valitakse endale rollid, kellena end pildistama minnakse. Fotograafi ülesanne on sättida lapsed pildistamiseks valmis ning teha pilt. Hea oleks, kui eelnevalt saaks jälgida päris fotograafi tööd või kui pildistamise mäng toimub näiteks peale rühmafoto tegemist vms pildistamisega seostuvat sündmust, kus eelnevalt on laste tähelepanu juhitud fotograafi tööle.

3. variant

Üks osa lastest valib endale mõne tegevuse või mängu ja asub tegutsema. Fotograafi ülesanne on teha pilt sündmusest. Fotograaf jälgib mängijaid ning hüüab aeg-ajalt: „Tähelepanu, pildistan!” Sel hetkel jäävad mängijad liikumatult hüüdmise hetkel olnud asendisse.

Kui tegemist on päris pildistamisega, saab tehtud pildid hiljem arvutisse laadida ning lastele näidata ja arutleda selle üle, miks laps just sellise poosi võttis, või keda ta kujutas. Arutleda saab ka selle üle, millised on viisakad pildid ning millise artikli juurde ajalehes ja ajakirjas võiks selline pilt sobida.

Fotoaparaat

Mängu algne idee pärineb „Keskkonnamängude kogumikust II”

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps õpib koos teistega töötama ja tegutsema.

- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Soovi korral piltidega ajaleht või ajakiri.

MÄNGU KÄIK:

Lapsed jaotuvad paaridesse ning üks paarilistest on fotoaparaat ning teine fotograaf. Fotoaparaat paneb silmad kinni ja fotograaf läheb mängult pilte tegema. Ta võib teha nii kaugvõtteid kui lähivõtteid (sellest peaks enne lastega rääkima ning erinevaid pilte näitama). Kui fotograaf on valinud välja koha või eseme, mida ta pildistada soovib, liigub ta selle juurde, suunab fotoaparaadi suletud silmad pildistatava poole. Seejärel vajutab fotograaf fotoaparaadile õlale ja teeb „Klõps!” Kui fotoaparaat tunneb vajutust ja kuuleb klõpsu, teeb ta silmad hetkeks lahti ning jätab meelde selle, mida ta nägi. Vahetatakse rollid ning sama mäng jätkub. Kui mõlemad pildid on valmis, kogunetakse arutlema selle üle, mida pildistati (fotoaparaadid), mida tegelikult pildistada sooviti (fotograafid) ning kui palju pilt meile üldse sellest räägib, mis meie ümber toimub. Pilt fikseerib tegelikult vaid ühe sekundi.

Seejärel võite vaadelda lastega pilte ajakirjast või ajalehest ning arutleda, mida fotograaf teile pildiga öelda soovis, mis võis juhtuda enne pildistamist ning mis pärast ja kas te sellest kunagi päriselt ka teada saate.

Meediavahendeid tutvustavad mängud

Arva ära

Ingrit Roots, Tallinna Linnupesa Lasteaed

EESMÄRK:

Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Pildikaardid erinevatest meediavahenditest (televiisor, raadio, mikrofon, arvuti, mobiiltelefon, raamat, ajaleht, ajakiri, videokassett, videokaamera jne).

MÄNGU KÄIK:

Lapsed istuvad poolkaares. Valitakse laps, kes läheb istub näoga teiste laste poole. Õpetaja näitab tema selja taga ühte pildikaarti nii, et teiste ette tulnud laps seda ei näe. Teised lapsed hakkavad kordamööda pildil olevat eset kirjeldama (ütleva iseloomustavaid sõnu, fraase), kuid ei tohi eset nimetada. Ringi keskel olev laps peab kirjelduste abil ära arvama, millise meediavahendiga on tegemist.

Võlukandik

Ingrit Roots, Tallinna Linnupesa Lasteaed

EESMÄRK:

Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Reaalsed asjad (väike raamat, CD, televiisoripult, kassett, arvutihiir, mobiiltelefon, fotoaparaat, lasteajakiri jms, videokassett, kandik, lina).

Esemed peavad olema lastele tuttavad.

MÄNGU KÄIK:

1. variant

Kandikule on lina alla peidetud üks nimetatud esemetest. Laps paneb käe lina alla ja püüab kompimise teel mõistatada, millega on tegemist.

2. variant

Õpetaja paneb lauale esemed ning palub lastel meelde jätta, mis esemed on laual. Seejärel katab õpetaja esemed linaga ning võtab ühe ära. Lapsed peavad mõistatama, milline ese kadus. Raskema variandi puhul võib järelejäänud esemed segamini ajada.

3. variant

Õpetaja paneb lauale esemed ning palub lastel meelde jätta, millised esemed on laual. Seejärel katab ta esemed linaga ning palub nimetada, milliseid esemeid lapsed nägid. Esemed vahetatakse ja mäng jätkub uue esemetevalikuga.

Viisakas fotograaf

Auli Isakar

EESMÄRK:

Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Fotoaparaadid (päris või mängu).

MÄNGU KÄIK:

Laste hulgast valitakse 1–2 fotograafi, kellele antakse fotoaparaadid (need võivad lapsed ise valmistada). Teistele lastele sosistab õpetaja kõrva kas „jah” või „ei”. Fotograafid hakkavad laste hulgas ringi kõndima ja küsivad: „Kas ma võin sinust pilti teha?”

Kui laps vastab jaatavalt, siis tehakse temast mängult pilt, kui eitavalt, siis pilti teha ei tohi.

Kui fotograafid on kõik lapsed läbi küsitlenud, arvutatakse kokku, mitu pilti nad said. Kui paljud vastasid „jah” ja kui paljud „ei”.

Teist korda mängides võiksid lapsed ise otsustada, kuidas nad vastavad.

Mängud meedia mõistmiseks

Kuna meedia toob meieni väga erinevaid inimesi, arusaamu, hoiakuid, olukordi ja seisukohti, on meediapädevuse seisukohalt oluline pöörata sellele ka laste tähelepanu ning õpetada neid vastuolulise informatsiooniga toime tulema. Selleks järgnevalt mõned abistavad mänguideed.

Inimesed on erinevad

Mängu algne idee pärineb H. Baumi raamatust „Ma ei mängi sinuga!”

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps õpib teistega koos töötama ja tegutsema.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.

VAHENDID: –

MÄNGU KÄIK:

Vaadake koos lastega mõnda filmilõiku (max 10 min), kus kajastatakse inimeste igapäevategemisi, rõõme ja muresid jne. Andke lastele enne vaatama asumist ülesanne jälgida filmis olevaid inimesi ning vaadata, mida ebatavalist neile silma torkab inimeste käitumise, tegevuse, riietuse, hääle, jutu jms juures.

Kui filmi lõik vaadatud, arutlege lastega, kas nad nägid midagi nende jaoks väga erilist. Kas nähtu oli halb või hea? Ebatavaline? Kas lastel tekkis ka küsimusi, millele soovitakse vastuseid saada? Pärast mängu saab lastega arutleda, et inimesed ongi erinevad, neil on erinevad harjumused, välimus, käitumine jms. Lapsed võiksid tuua näiteid ka oma kogemustest ning rääkida sellest, mida ebatavalist on nad varem televiisorist või internetist näinud või kuulnud.

See pole ju ometi normaalne!

Mängu algne idee pärineb H. Baumi raamatust „Ma ei mängi sinuga!”

EESMÄRGID:

- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).
- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Laps saab end ise loominguliselt väljendada.

VAHENDID:

Igale lapsele 2 paberit ja pliiatsid.

MÄNGU KÄIK:

Andke lastele ülesanne joonistada 2 pilti (ese, inimene, loom vms lapse vabal valikul). Esimesel pildil peaks olema joonistatud kõik nii, nagu on normaalne, ja teisel sama eset või olendit sellisena, nagu ta päriselt pole (ebanormaalsena).

Kui pildid valmis, paluge lastel oma pilte tutvustada ja arutleda selle üle, mis on normaalne ja mis pole. Mida tähendab sõna „normaalne”? Kes määrab kindlaks, mis on normaalne ja mis mitte?

Sama ülesande saab siduda näiteks multifilmikangelastega, kellest sageli paljud juhtuvad olema harjumuspärasest erinevad. Kas mõni laste kujutatud tavapäratu tegelane sobiks mõne multifilmi kangelaseks? Võib-olla meenutab ta mõnda multifilmikangelast juba praegu? Ülesandega saaks siduda ka erinevate multifilmitegelaste piltide vaatlemise (nt internetist, arvutist või piltidelt), nende võrdlemise päris elus kohatud olenditega ja laste piltidega.

Tegevuse jätkuna võivad lapsed oma tavapäratutest tegelastest kujundada pildiseeria (eeskujuks mõni koomiks) või luua multifilmi süžee (pildiseeria).

Mõistatame tundeid

EESMÄRGID:

- ▶ Laps õpib austama teiste arvamusi ja tõlgendusi.
- ▶ Laps õpib väljendama oma arvamust ja oma mõtteid.
- ▶ Laps õpib teistega koos töötama ja tegutsema.
- ▶ Laps harjutab meediakogemustest rääkimist ning oma arvamuse kujundamist ja hindamist.
- ▶ Lapsel tekib arusaam meedia olemusest (mis, miks, kuidas).

VAHENDID:

Vanad ajalehed ja ajakirjad, käärid lastele.

MÄNGU KÄIK:

Mängu ettevalmistamiseks saavad lapsed ülesande leida ajalehtedest ja ajakirjadest pilte, kus on näha inimese nägu, ning lõigata need välja. Laotage pildid põrandale ning paluge lastel ümber piltide istuda. Arutlege selle üle, mida võiksid inimesed piltidel tunda.

Edasi võib mängu mängida nii, et üks laps valib mõttes välja ühe pildi ning proovib seda kirjeldada: „Ma tunnen ennast nii siis, kui ...” (nt olen kaotanud oma lemmikmänguasja või kui keegi ajab mind naerma jne). Teised lapsed püüavad selle kirjelduse järgi mõistatada, millisele pildile mängujuht mõtleb. Kes esimesena õige pildi haarab, on võitnud ning kirjeldamisjärjekord läheb temale.

Kui sarnast emotsiooni kirjeldavaid pilte on rohkem, võib pildivalikust kõik ühesuguseid emotsioone väljendavad pildid välja sorteerida.

Juhul kui pilte erinevatest emotsioonidest on palju ning üks ja sama emotsioon kordub mitmel pildil, võib mängu mängida ka nii, et iga laps võtab maast pimesi endale ühe pildi, valitakse esimene mängujuht, kes kirjeldab oma pilti. Kaaslased püüavad mõistatada, millise emotsiooniga on tegemist, ning leida endale selle alusel sama emotsiooni väljendava pildiga kaaslased.

Mängu lõpus võib pildid alles jätta ning kasutada neid edaspidi nt uudiste teema juures (Millise uudise juurde pilt sobib? Milline pilt sobib konkreetse uudise juurde? Millest võiks rääkida artikkel, kui selle juures on järgmine pilt? Jne).

Kasutatud ja soovituslik kirjandus

- Baum, H. 2003. Ma ei mängi sinuga! Suhtlemine eemaletõrjutud ja põlatud lastega. Tallinn: Tormikiri.
- Bruner, J. 1956. A study of thinking. New York: Wiley.
- Grunwald declaration on Media Education 1982.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava. RT I 2008, 23, 152.
- Koolieelse lasteasutuse seadus. RTL 1999, 27, 387.
- Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. 2008. Helsinki: Stakes.
- Media Smart for Teachers. 2009. Media Literacy 101. Cable in the Classroom. Kids. Cable. Learning. <http://www.ciconline.org/medialiteracylesson7/16.11.2009/>
- Niinistö, H., Ruhala, A. 2006. Mediametkaa! Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla. BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Oates, C., Blades, M., Gunter, B. 2001. Children and television advertising: When do they understand persuasive intent? – Journal of Consumer Behaviour Vol. 1, 3, 238–245.
- Pennane, S. 2009. Lasten medialeikit päiväkodissa. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. (toim. Alanen, L., Karila, K.) Tampere: Vastapaino, 182–206.
- Raadik, S. 2001. Õpime mängides. Draamakasvatus lasteaias ja algklassides. Tallinn: Avita.
- Simanson, R. 2004. Lapse õigused. Ainekava 5–7-aastaste laste õpetamiseks koos meetoodiliste soovitustega. Tallinn: Lastekaitse Liit.
- Sinko, P. (koost.). 2009. Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa. Helsinki: Kerhokeskus.
- Zoller, E. 2008. Väikesed filosoofid. Kuidas reageerida laste rasketele küsimustele. Tallinn: Ilo.
- Tuusti, A., Lotman, K., Loide, M. (koost.). 2002. Keskkonnamängude kogumik II. Tartu: Eesti Loodushariduse Selts.
- Ugur, K. 2004. Meediaõpetus põhikoolis. Tugimaterjale õpetajale. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.